

Inc - 106

(580)

De ecclesiastica potestate

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF
TORONTO

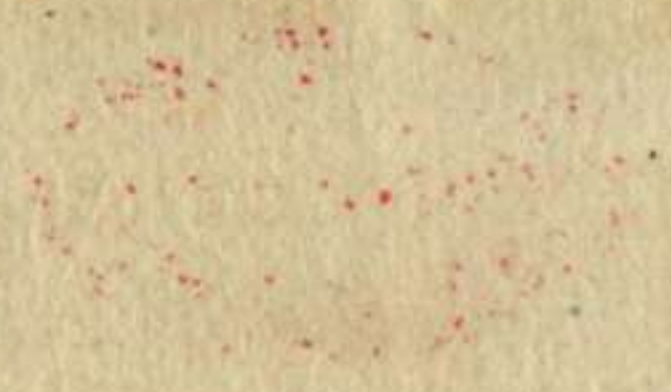

+

Amen q̄ o tibi hodie mecum es in
paradiso año 1540 a 17 de
septiembre

Ex bibliotheca...

BEIT JOHANN
ALBERTI
1540

Incipit tractatus de ecclesiasti-
ca ptate editus a fratre Alexandro
de sancto elipidio sacre pagine p-
fessore fratrum heremitarum ordinis
sancti Augustini Epistola ad su-
mum pontificem.

Sanctissimo
in xpo patri
ac reuerendis-
simo domo
dno Joanni
diuina pro-
uidentia sa-
cro sacre ro-

mane: ac vniuersalis ecclesie sum-
mo pontifici Frater alexander de
sancto elipidio. Frum heremitarum
ordinis sciti Augustini theologice
facultatis pffesor lz inutilis: z indi-
gnus cu suma reueretia deuota pe-
dum oscula beatorum. Presens opu-
sculum clemetissime pz de ecclesiasti-
ca ptate: ex dictis catholicorum do-
ctorum collectum q aggregari me iduxit
deuota subiectio: ad vna sancta: et
aplicam ecclesiam: no sine timore
z tremore maxime ppter materie
altitudinem pnare vestre beatitudi-
ni attetaui. Que ta excellētissimi
iudicij rectitudine: qz etiā sume au-
toritatē plenitudine desup sibi cō-
cessis si qua bndicta sint acceptare
poterit: z nō benedicta misericor-
diter emendare

Incipit pbeniū in quo exprimitur
mā z intentio presentis opusculi.

De est nomen q voca-
bat euz dñs iustus no-
ster Hier. xxij. Vba
ista q dicta sunt de do-
mino nro iesu xpo: cōuenienter ex-
poni pnt de quolibet ipsius gnali
vicario q sic suas vices expsse ge-
rit in terris: vt plerūqz qd de ipso
scribit: cōuenienter de ipsius vica-
rio possit exponi: q singulr quātuz
ad ppositum spectat dici pōt dñs
rōne plenitudinis ptatis: qz locus
illius caput est: z pposit' fm qd vi-
cit Crisostom'. Cui data est ois po-
testas in celo z in terra. Sed iustus
ratioe pcpue sanctitatis. Vnde z
pz sanctissimus appellat rōne sta-
tus qz tenet: q est totius sanctitatis
pncipiuz. Sed noster rōne ecclesia-
stice ptatis: a quo omis ptas in ec-
clesia: deriuat. Quā qdem moder-
nis tpibus nō sane intelligētes du-
bietetē q plurimis nō modicaz at-
tulerunt. Et qz fm Ysidorū. qñ ali-
qua dissensio apparet: tūc clarius
manifestāda est assertio veritatis.
Ego doctorum theologorum minimus
quātumcūqz clare z euidenter agno-
scam: q hoc vires modicitatis et
debilitatis mee excedat: nisi tñ
spūs sancti grē a qua est ois sapiē-
tia: z eloquētia cū timore nō modi-
co: z debita reueretia attetaui aliq
ppendiose de ptate ecclesiastica i-
scriptis reddigere pns opusculuz
in duob' tractatib' p diuersa capi-

cula distinguendo: vt meis dñis & magistris facilius occurrant q̄ dicunt: vt benedicta cōmodius emē dare possint: & de benedictis si qua sunt laudes refferre bonorū oīum largitori.

Capitulum primum in quo agitur de triplici sacerdotio magno maiori & maximo.

Capitulum secundum in quo agitur de triplici potestate ordinis iurisdictionis & mixte ex utraque.

Capitulum tertium in quo ostenditur q̄ potestas ordinis sit in mediate a x̄po.

Capitulum quartum in quo ostendit q̄ potestas iurisdictionis in summo pontifice sit in mediate a x̄po.

Capitulum quintum in quo ostenditur q̄ potestas iurisdictionis etiā in ap̄lis: & in discipulis fuerit in mediate a x̄po.

Capitulum sextum in quo ponuntur rationes aliquorū ostendentes q̄ potestas iurisdictionis in ep̄is & curatis sit in mediate a christo.

Capitulum septimum in quo probatur q̄ talis potestas iurisdictionis nō est in mediate a christo in ep̄iscopis.

Capitulum octavum in quo r̄ndetur ad rationes & auctoritates q̄ nituntur probare q̄ talis potestas iurisdictionis sit in mediate a x̄po in ep̄is & curatis.

Capitulum nonum in quo expr̄missis ostenditur qualiter potestas mixta sit in mediate a x̄po: & qualiter in mediate a suis vicarijs.

Capitulum decimum in quo agitur de successione personarū ecclesiasticarum ex quo plura clarius apparebūt que in premissis posita sunt.

Capitulum primum in quo agitur de triplici sacerdotio maiori magno & maximo.

Videndum aliqd̄ breuiter de potestate ecclesiastica qualiter sit in summo pontifice: et quō ab ip̄o

descēdat & cōicet alijs p̄latis ecclie p̄mittēda est duplex diffinitio vna de sacerdotio: & alia de potestate. Sed p̄mo dicendum de sacerdotio. Circa q̄ dici pōt q̄ triplex est sacerdotiū magnū: maius: & maximū. Sacerdotium magnū est sacerdotiū simplicis p̄sbyteri: q̄ pōt dici magnū in cōparatione ad sacerdotiū q̄ fuit in lege nature q̄ fuit ex hūana institutione. Rō enī nālis dictat deū eē colendū: & ei esse offerendum. vñ & tūc p̄mogeniti sacerdotes instituebant vel alij p̄pria voluntate offerentes officium sacerdotis exercebant. Sicut etiā nunc bon⁹ hō dicitur sacerdos mystice: q̄ sacrificiū mysticū offert deo seip̄m. s. hostiāz viuentē: & hoc sacrificiū fuit ab initio generis humani. **C** Aliud sa.

triplex sacerdotium

crificium fuit in lege mosayca ex i-
stitutione diuina: et hoc inchoauit i
Aron. Unde y fido. in lib. de pso
nis ecclesiasticis dicit. Initiu sacer
dotij: Aron fuit: qz qd Melchisa
dech por obtulerit sacrificiuz. Sed
iste. s. spontanea voluntate. Sza
aron obtulit victimas dno eo iu
bente ac loquente ad Moysem acci
pe inquit Aron et filios eius etc.
Tertium sacerdotiu e a deo in
stitutum a lege euangelica datum et
ordinatu ministerio xpi qui fuit de
us et homo: et hoc e sacerdotiu gra
tie et sacerdotium perfectu. Quod
pot dici sacerdotium magnu in co
paratiõe ad sacerdotiu in lege na
ture qz erat sacerdotiu imperfectu
qz gratia perficit natura: et incopa
ratione ad sacerdotium in lege mo
sayca qz erat sacerdotium: figurati
uu figura at cessat adueniente vita
te: vt de quolibet sacerdote euage
lico: rone status possit vere et pro
prie canticum ecclesie. Ecce sacer
dos magnus. Sacerdos enim in lege
nature non erat magnus: qz imperfe
ctus: nec i lege mosayca: qz figura
tiuus. Sed in lege euangelica e sa
cerdos verus et pfectus: et ideo ma
gnus et hoc sacerdotiu euangelicu:
nuc manet in ecclesia et durabit vs
qz ad diem iudicij: cuius actus san
ctificare: vt omnis actus eius dici
possit quedam sanctificatio. Ad
ipsum enim pertinet sacrificiuz of

ferre pro peccatis populi et in suis
orare pro populo: et ipsius vota et
preces deo offerre: et aliqua sacra
menta ministrare per que cofertur
gratia que omnia sanctificationem
importat. Unde et medius dicitur
inter deu et populum. Sub hac au
tem sacerdotali dignitate coprebe
ditur ois ecclesiasticus ordo: vel e
sacerdotalis: vel habet attributio
nem ad ipsum sicut ad finem. gratia
cuius e: et cui subseruit: sicut ars in
ferior arti superiori. Sacerdotiu
maius e sacerdotium eporum: tum
qz in ipsis e ordo sacerdotalis: sicut
quadam pfectione: quia perfectus
vnuquodqz dicitur cum pot aliud
sibi simile pducere. Ipsi autem no
solum non habent ordinem in seipsis
immo etia alijs tradunt ministeriali
ter talem ordinem: qz ad eos perti
net dispensare sacramentu ordinis
tum etia quia eis copetunt aliquæ
actiones que non possunt copete
re alijs sacerdotibus: sicut potiffices
psecrare virgines benedicere: ma
nus imponere: siue confirmare: et
basilicis ddicare et huiusmodi. An
et si alij sacerdotes administrant qu
qz sacra. ipsi tm administrant septem.
et maiores et minores sacerdotes i
hijs que agunt vtuntur reb p epi
scopos cosecratis. pp qd couenien
ter epat ordo qdam dici pot supra
sacerdotiu: no vt ordo dicit sacri m:
sed vt dicit officiu quoda respectu

offerre

aliud sibi simile

benedictiones

*quo epat
est ordo*

quarūcunq; sacrarum actionum.
Hoc aut in eūlitate oīrpe vī fuisse
Nam apud gētiles s̄m qđ dicit Y si
dorus in lib. ethi. minores sacerdo
tes dicebant flamies et maiores ar
chiflamines. In veteri testō: Harō
erat maior sacerdos sub quo erant
filij eius: minores sacerdotes mini
strantes sub eo. In nouo etiā testō
xp̄us instituit maiores sacerdotes
xij. ap̄los qbus succedunt ep̄i et alij
prelati: sicut cōsequenter videbit̄.
Et. lxxij. discipulos: quibus succe
dunt sacerdotes magni q sunt ma
iorib⁹ in auxilium: vt multitudo fi
delium facilius gubernet̄ et diriga
tur. Sacerdotiū maximum est
sacerdotiū sūmi pontificis: qui est
vicarius xp̄i: et successor petri: q̄
ppter ptātem ordinis h̄z vniuersa
lem et plenā ptātem iurisditiōis su
per omni ecclesia et vniuerso po
pulo xp̄iano: qz data ē sibi omnis
ptās in celo et in terra q̄ referri po
test ad istam duplicē ptātem qui h̄z
appropriate dicat̄ pontifex roma
nus: qz romana ecclesia mater et ca
put est oīum ecclesiarū vniuersal̄
tamē est pontifex oīum xp̄ianorum
vnde et dicitur ep̄s vrbis et orbis:
huic dictū est a dño in Joāne. Tu
vocaberis ceph̄as: q̄ interpretatur
caput: quia sicut caput inter cetera
membra corporis obtinet p̄ncipa
tum sic et ipse iter ceteros ap̄los: et
p̄p̄ns successor eius iter oīs succes

sores. ad significādū aut̄ ei⁹ p̄ncipa
tum. p̄us fuit sibi dictū. Math. xvj
Qđ cūq; ligaueris sup terrā et. et
pena sil' cū alijs Math. xvij. Qđ
cūq; ligaueris: ut ostēdat̄ q̄ p̄mo et
p̄ncipalr ptās p̄uēit petro dicim⁹ i
de p̄eum ad alios descēdit s̄m qđ
infra pleni⁹ dicit̄. Dictū ē et sibi in
definite pasce oues meas. non has
vel illas sicut expōit crisostomus
Et iter sup hāc petrā edificabo ec
clesiā meā. nō p̄tem eccleie: vt desi
gnet̄ ei⁹ v̄lis ptās. Ad hui⁹ t̄m
veritatis p̄firmatiōez h̄z p̄les rōnes
adducant̄. vna t̄m v̄r eē potissima et
p̄ncipalis q̄ sumit̄ ex ordine vniuer
si: qz regimē ecclesie supponēdū est
esse ordinatū: et s̄m optimū regim̄is
modū. Optim⁹ aut̄ regim̄is est mo
dus in oī societate et multitudine:
vt reductio et regimē fiat p̄ncipalr
per vnū. hoc enī cōspicim⁹ in oī nā
li regimine. Nā in multitudine mē
broz: vnū est mēbrū qđ p̄ncipalr
mouet et dirigit. s. cor. In ptib⁹ etiā
potentialib⁹ aie vna est q̄ mouet: et
impat. s. ps itellectiua. In toto etiā
vniuerso vnū est p̄mum p̄ncipiū q̄
mouet et dirigit. imo monstruositas
eēt̄ i ecclesia: si eēt̄ duo capita et vnū
ad aliud nō reducēt̄: nec etiā eius
vnitas bñ seruari pōt: nisi ad vnū
de hijs q̄ sunt fidei fieret reductio
vt satis apparere pōt diligēter cō
siderāri. Qđ p̄figuratū dici pōt in
apoc. bti Joānis. in qua legit̄ q̄ vi

gentiles

*flamines /
archiflamines*

*in nouo tes
tamento.*

*sumus pon
tifer.*

oīs eūmoz

n

*one
med*

coz

ait bestia per qua designant genti
les hère multa capita. Sed agnus
per que designatur nostra ecclesia
catholica habebat solum vnuz
caput. vñ ⁊ apostolus postq̄ dixit
rat ad Romanos. xiiij. q̄ non ē po-
testas: nisi a deo cōsequēter subdit
q̄ a deo sunt: ordinata sūt. Q̄d ma-
xime verificari d̄z de sancta eccle-
sia qua x̄ps vsq̄ ad mortē dilexit.
vnus est ergo pastor totius orbis
qui summū ⁊ maximū sacerdotiuz
tenet: sicut est vnus dñs q̄ toti vni-
uerso principatur.

Capl m. ij. in quo agitur de tri-
plici potestate ordinis iurisditiōis
⁊ mixte ex vtraq̄.

Sicut autē premissa est
termēbris distinctio d̄
sacerdotio. Sic conse-
quenter ponēda est ter-
mēbris distinctio de ptāte. Est
enim vna ptās que est ordinis tm̄:
sicut potestas sacerdotalis: cuius
actus est interpellare p̄ pplo ⁊ sa-
crificium offerre: vt supra dictū ē.
Alia est ptās que est iurisditiō
nistm̄: vt ptās iudicandi in causis
spūalibus extrinsecis: vt corrigē-
di puniendi ⁊ inferendi spūales pe-
nā. Tertia est ptās que aliquo
modo pōt dici mixta ex ptāte ordi-
nis: ⁊ ptāte iurisditiōis: sicut ē po-
testas clauuz: ptās predicandi: ⁊
vlt̄ ptās administrādi sacra loquē-
do de predicatione publica que fit

in ecclesia ad edificationē fidelium
non de priuata: que posset fieri per
modū cuiusdam familiaris collo-
cationis ad vnum vel ad paucos.
sic enī de tali potentia sicut suo mo-
do distinguim⁹ de scientia. Dicimus enim q̄ quedam est scientia
que est per reuelationem tantum:
sicut scientia fidei: siue scientia sa-
cre scripture: vt est a deo ipsa spe-
cialiter reuelante ⁊ inspirante ho-
minibus. spiritu enim sancto inspi-
rati: locuti sunt sancti dei homines
vt scribit̄ i canōica petri. Alie
sunt scientie que sunt ex inuentiōe
tantum: sicut scientie philosopho-
ruz: que si sint a deo eo modo quo
dicimus a deo omnia esse. Hoc ta-
men ē in mediate a natura. intelle-
ctus humani per qua ad inuēte sūt
scientie ⁊ mediantibus rebus q̄ sūt
ipsius scientie cause. Quia ⁊ si sciē-
tia diuina causet res: natura tamē
causatur a reb⁹ que aliquo mō sūt
nre magistre: vt ponit Augu. i lib.
magno. Alia ē scia q̄ ptiz est ex
reuelatōe ⁊ ptim ex subtilitate itel-
lect⁹ hūani: sic sacra scriptura p̄sci-
derata i aliqb⁹ suis p̄clusionib⁹. q̄a
ples sunt ibi p̄clones deducte ex i-
uestigatōe rōnis ⁊ i subtilitate itelle-
ctis hūani. Sic ēt suo mō distin-
guim⁹ i hijs q̄ sūt a nā: qz qdā sūt a
nā tm̄ sic oliua q̄ gnātur ex oliua: q̄
dā ab arte tm̄: sic dom⁹: ⁊ q̄cūqz ar-
tificialia q̄ sūt a suo artifice. s̄ qdā

potestas
a deo

scientia fidei

scientia phi-
losofhor

prima
vix

inter
p̄cl

mixta

medicū in
natura

sunt partim a nā ptiz ab arte: sicut
sanitas q̄ partim est a nā ⁊ partim
ab arte qz ē a medico: ut ē minister
nature: ⁊ vt vivēs ⁊ p̄fortans natu-
ram. ¶ Et in vli rerum p̄ductio-
ne dicimus: q̄ q̄dā p̄ducta sunt per
creationē tm̄: ut illa q̄ fuerunt a dō
p̄mo p̄ducta. Quedaz p̄ ppagatio-
nem tm̄: vt illa q̄ cōtinue p̄ducunt.
Sed q̄dā ptim p̄ ppagatiōez: ⁊ par-
tim per creationē: vt hō cuius cor-
pus est per ppagationē: sed aia est
per creatōez. ¶ Sc̄do etiā suo mō-
dici pōt de triplici ptate ecclesiasti-
ca. Quia q̄dam ē a deo tm̄: ⁊ in me-
diate: vt ptas ordinis. q̄daz ab ho-
mine tm̄: ut ptas mere iurisdictionis
in oib⁹ alia sūmo pontifice. Que-
daz partim ē a deo ⁊ ptim ab hoie:
vt ptas clauuz: ⁊ ois illa ptas que
aliquo mō dicitur mixta seu cōposi-
ta ex ptate ordinis. Et ex ptate iu-
isdictionis. Et hinc ē q̄ in diffinitōe
clauū aliud ponit ptines ad ordi-
nem: ⁊ aliud ad iurisdictionē cū dici-
tur q̄ clauū est ptas ligandi atqz
soluēdi qua ecclesiastic⁹: iudex di-
gnos recipe dz. ⁊ indignos exclu-
dere a regno. ¶ Q̄d. n. aliq̄s hēat
ptatem ligādi ⁊ soluēdi hoc ptinet
ad ordinē vel saltē ad ordinē neces-
sario cōsequit: q̄ pro tanto dico: qz
magri ponūt q̄ dñs dedit ptatē sa-
cerdotalem discipulis q̄tuz ad p̄n-
cipalem actū in cena: ante passionē
q̄ dixit: Accipite ⁊ māducate. Et

aiō
p̄ creatiōe

R

potestates
ante passioez

postea subiunxit hoc facite in meā
p̄memorationē. S3 post resurrecti-
onem dedit eis ptatem q̄tū ad a-
ctū sc̄dariū q̄ dixit Jo. xx. accipite
sp̄m sanctū quoz remiseritis pec-
cata ⁊c. Est tm̄ cōsiderandū q̄ cum
dñs aliq̄ esse ab hoie tm̄ nō exclu-
dimus cōem dei actionē qui ē p̄nci-
palis actor ⁊ institutor ois potētie
⁊ ois scie: ⁊ opatur in oī opante. di-
uersimode tm̄ agit: qz aliq̄ media-
te. ⁊ aliq̄ in mediate. Quz ē dicim⁹
aliquā ptatem nō esse in mediate a
deo: nō accipim⁹ ibi in mediationē
virtutis: qz s̄m b̄uc modū: sicut oia
sunt principaliter ab ipso. Dicen-
te Thomase lib. de concor. p̄scie ⁊
liberij arbitrij: q̄ nulla res h3 vllā
ptatem volendi: aut faciendi: nisi
ipso dante. Sed accipim⁹ ibi in me-
diationē q̄tū ad imediationē sup-
positoꝝ agentiuū: vt q̄ non sit aliqd
medium cōferens talem ptatem p̄
virtutem a x̄po habitam: nisi soluz
ministerialiter.

¶ Capl3. iij. in quo ostenditur
q̄ ptas ordinis sit i mediate a x̄po.

Nec ab hoibus sit sa-
tis cōiter concessum q̄
ptas ordinis sit in me-
diate a deo siue a x̄po
inquātum de⁹ in quocūqz hēnte eā
p̄t tm̄ ad p̄ns hoc nihilomin⁹ dupli-
citer declarari. Quarū vna rō su-
mitur ex pte ordinis s̄m se: ⁊ est ta-
lis. ¶ Illud q̄d est super natura

epi / 2 ho.
Sed poni vna: non soluz vnitate for-
mali per fidez: spem et caritate: seu
vnitate finis: qz ad vnū finem ordi-
nat: sed etiā vnitate dirigētis et re-
gulantis q non esse posset: nisi ha-
beret vnū vniuersalē vicariū: q te-
neat vniuersalem et plenā et medi-
atam ptātem a dño principali siue
a suo supiori. Nullus aut est supior
eo: nisi xps et hō qui ecclesiam be-
dificauit. Nam si hanc ptātem ha-
beret mediante alio iam ipse non
esset pm et vniuersal vicari. Idē
patere pōt ex veritate fidei: in qua
pnt plura dubia insurgere: sicut cō-
tinue insurgūt: ppter qd o3 q apd
aliquem virū resideat ptās iudicā-
di et sniandi in talib' qz hēat in me-
diatē ab illo qui fuit pncipalis or-
dinator et edificator ecclesie et fidei
Nam lz ad alios doctos et ingenio-
sos ptinere possit de talib' inqsi-
ue et rōcinatiue: per tractare et in-
uestigare auctoritatiue tñ et deter-
minatiue: hoc solū pertinere pōt: et
debz ad vniuersalē vicariū ecclesie
qui totam ecclesiam hz dirigere et
gubernare. Et hinc est q in sui ca-
thedratiōe dicit. Tribuas eidē ca-
thedram pontificalem ad regēduz
ecclesiam tuā et plebē tue sortis in-
tra mundi limitem vniuersam. In
qbus vbis satis exprimit ei' ptās
vniuersaliter: et in mediate a deo si-
bi pcessa. Et cirillus in lib. thesau-
orū sic ait. Dedit filius petro ple-

nissimā ptātem et eius diadochis. i.
successorib' non minus. Ecce q si-
cut in mediate ptātem dedit petro
ita et eius successorib'. Et crisosto-
mus exponēs illud tibi dabo cla-
ues regni celorum: ait sicut a patre
xps ad salutem oīuz mittitur sic et a
xpo petrus et eius ecclesia ad oīuz
salutem mittitur cū ptāte plena su-
per oēs: q nulli hoīuz credim' esse
concessum. Et hoc qdem satis
clarum eē videtur: et qui prium pti-
naciter assereret vnitati et ptāti ec-
clesie multū detraberet: ppter qd
qbuslibz xpianus iure fidelitatis et
xpianitatis toto cōsantu tali op-
ponere se d3. Si inueniat dicente.
Quic. vlt. caplo sue metaphi. Vbi
ait d eligēdo sūmo sacerdote. post
fidē pphie nihil acceptabilius deo
q̄ interfectio illius q vult ipedire
dignitatē sūmi sacerdotis. Est
tñ diligenter cōsiderandū: q lz di-
camus summū pontificem habere
plenā et vniuersalem ptātem. nō tñ
ita plenā hz nec ita vniuersalez sic
habuit xps: qui ē pncipalis dñs:
nō ita vlem: nec extēsiue: nec dura-
tiue. Extēsiue nō qz xpi potētia se
extēdit ad oēs creaturas. Omnis
enī creatura sibi subiecta est. Rō-
nalis et irrōnalis terrestis et iferna-
lis. vñ et dī caput angeloz. S3 sum-
mi pontificis ptās se extendit solū
ad creaturas illas que sunt gratie
et beatitudinis capaces. vnde esse

ecclesiaz mag

*multi
dicitur*

*exten-
siue*

caput solum dicitur hoium fidelium
et viatorum. Ad ipsos etiam fide-
les non se extendit inquam infide-
les sunt. Sed inquam fieri possunt
fieri possunt fideles et membra christi. Et per
sequens unitati ecclesie aggregari
unde dicit glo. sup illo verbo apoli
ad corin. Quid mihi de hijs qui for-
ris sunt iudicare hos dominus iudica-
bit. q. d. q. de infidelibus non beatus
iudicare. ¶ Durative etiam non
durative quia christus habet potestatem eternaliter.
Sed christi vicarius habet eam temporaliter.
Nam quilibet apostolicus habet
hanc potestatem solum dum vivit in hac
presenti vita. Id est in diversis continue-
tur usque in finem iuxta promissionem
factam per principalem dominum christum.
Ero inquit vobiscum usque ad consu-
mationem seculi. Quod veritatem
habet qui sua eterna potestas in suis vica-
rijs usque in finem continuabit. ¶ Non
vera potestate habet etiam plenam auctoritatem: quia christus
in sacris que sunt vasa gratie quibus
tota ecclesia in salutis: via di-
rigitur. habuit potestatem excellentie
quod de aliquo suo vicario dicere non
debemus: quia in talibus solum habet potestatem
ministerij. Et id non tantam nec
omino talem potestatem beatus quales ha-
buit christus infallibiliter: tamen verus
est quod omnem potestatem habet que est ec-
clesie oportuna et necessaria: ad sa-
lutem fidelium procurandam: ut de
tali potentia loquamur sicut loqui-
tur Augustinus in libro de terminis

tate de sacra scriptura dicens. Quod
non quicquid ab homine sciri po-
test huic scientie est tribuendum: *augustinus*
sed illud tantummodo quo fides salu-
berrima que ad veram beatitudi-
nem ducit gignitur defenditur et
roboratur. Sicut et suo modo sum-
mi pontificis potestati. Non omnis po-
tentia que homini communicari potest
tribuenda est: sed solum illa que ne-
cessaria est ad salutem hominum pro-
curandam. Et ut omnia alia potestates in ec-
clesia ab ipsa deriverent: et ad ipsam
ordinentur: et ei subijciatur: quia pe-
des eius succedunt pedibus illis
de quibus scriptum est. Omnia sub-
iecisti sub pedibus eius: et quos san-
cte mulieres tenuerunt: et tenere debet
universus populus christianus: propter
hoc convenienter quilibet fidelis lo-
co salutationis scribit eidem pedum
oscula beatorum.

¶ Cap. v. in quo ostenditur quod
potestas iurisdictionis etiam in apo-
stolis et discipulis fuerit in media-
te a christo.

Quod etiam sancti apostoli et
discipuli habuerunt potestatem
iurisdictionis in media-
te a christo probari potest.
¶ Primo ex hoc quod christi perfecta
sunt opera. Ad perfectionem autem pa-
storis videtur esse potestas iurisdictionis ne-
cessario requisita. Ipsi autem apostoli
et etiam aliquo modo discipuli fue-
runt pastores sub principali et vli-

augustinus

*ad salutem
hominum*

pastore petro: ordinati a dño nro
iesu xpo. Unde Math. vlti. cõiter
eis dicit. Eũtes in mũdum vniuer-
sum predicate euãgelium vniuer-
se creature: baptizãtes eos &c. In
quo danť intelligi alia sacra: quia
baptism⁹ ianua ẽ sacrorum: q̄ ptas
ad iurisditiõem ptinere videt. Nam
sacra conferre & predicare predi-
catione publica in ecclesia: in qua
aliqui ordinant quasi subditi & di-
scipulis suis superiorib⁹ non videt
sine aliqua iurisditiõne posse esse.
Sic enim & nũc videm⁹: q̄ nec vn⁹
curatus in parochia alterius: nec
vnus ep̄s in diocesi alteri⁹ predica-
re possunt: nec etiã sacra cõferre p-
pter iurisditiõnũ distinctionez. Et
glo. super illud ps. Dum discernit
celestis reges super eam &c. dicit
celestis. i. xps qui sup oēs celos a-
scendit. Discernit. i. diuidit vel di-
stribuit reges. i. rectores: sup eam
i. super ecclesiam. Et signanter
dicit diuiditur vel distribuit: quia
talis collatio magis fuit distributiõ
q̄ diuisio. ppter ipsorum enim per-
fectionem talis diuisio vel distin-
ctio necessaria nõ erat: qz nec time-
ri poterat: nec vnus occuparet iu-
risditiõnem alterius quib⁹ omnia
erant cõmunia & distribuebant vni
cuiqz: sicut cuiqz op⁹ erat. Et glo.
super illud. Luc. vj. christus elegit
rij. quos apostolos nominauit. di-
xit quos ad propagandum auxiliũ

salutis humane: per terrarũ orbez
satores fidei destinaret: que omnia
bene decenter fieri nõ poterant si-
ne aliqua iurisditiõnis ptate: quia
vt dicit aliaglo. pascere oues ẽ cre-
dentis in christo: ne a fide deficiãt
confortare exempla virtutis cum
verbo prediciõis impendere ad-
uersarios & errantes: subditos cor-
rigere. In hijs autem & similib⁹ iu-
risditiõnem & auctoritatem confer-
re: non oportebat per vicarium fie-
ri. quando presens erat dominus
principalis. Sed post ipsi⁹ corpo-
ralem absentiam indubitanter est
verum: q̄ omnes habentes talem
ptatem iurisditiõnis in ecclesia a
petro & petri successorib⁹ in media-
te acceperunt & accipiunt. s̄m qd̄
cõsequenter magis videbitur & p-
babitur: propter qd̄ Augustinus
exponens illud Math. xvj. Tu es
petr⁹ & super banc petram &c. Di-
cit. i. te petrã. Licet alij aliter expo-
nant. Et idẽ Aug. in quodã sermo-
ne de cat hedra bti petri ptractans
vbũ pdictũ ait. Petrũ itaqz funda-
mentũ ecclesie dñs noiauit: & ideo
digne hoc fundamẽtũ colit ecclesia
sup qd̄ eccliaſtici fundamẽti altitu-
do p̄surgit. Ipsi ẽt sc̄ti apli q̄tũcũqz
eẽnt a xpo i mediate vocati & instituti
cõi tñ approbationẽ recognouerũt
petrũ ipsoꝝ caput p̄ncipẽ & magi⁹
& p̄p̄ns toti⁹ ecclie. Sibi enĩ soli di-
ctũ ẽ i Joãne. Tu vocaber̄s cephal

qui lz petrus interpretet fm vna
 lingua. tñ fm aliam caput exponit
 vnde statim assumpto christo in ce
 lū. Petrus tanq̄ ei⁹ successor eccle
 siam regere cepit. dum ad cōplen
 dum duodenariū numerū aposto
 lorum: loco iude p̄uicatoris: ex
 verbis p̄phe aliū instituit ⁊ subro
 gari fecit. Ipse enim in ananiā ⁊ sa
 phirā vxorē ei⁹ tanq̄ p̄nceps apo
 stolorū mortis sniaz pmulgauit: qz
 mentiti fuerūt spūi sancto. Ipse so
 lus in symonē maguz sniam dāna
 tionis pnunciauit. Licet nō ei soli:
 sed oībus cōiter pecuniā obtulissz
 que oīa ⁊ plura alia adduci possēt
 satis ostendunt q̄ oēs alij apostoli
 ⁊ discipuli: lz a xp̄oī mediate pote
 statem habuerunt petrū tñ semper
 recognouerūt in dñm ⁊ magistrū.
 ¶ Capl. vj. in quo rōnes aliquo
 rum ponunt: ostendentes q̄ pote
 stas iurisditiōis in ep̄is ⁊ curatis
 sit ī mediate a xp̄o.

Q nūt aliq̄ q̄ non solū
 ptās ordinis: sed etiaz
 iurisditiōis sit ī hñtib⁹
 eā in mediate a xp̄o qd̄
 pbat̄ multiplr. ¶ Dñō sic apli ⁊
 discipuli hūerunt hāc ptatē a xp̄o
 in mediate. Sed ep̄i ⁊ curati sunt
 successores eorū: qz aplis succedūt
 ep̄i ⁊ septuaginta duob⁹ discipulis
 succedūt curati: ergo ⁊ oēs isti: oēs
 habent ptatē in mediate a xp̄o.
 Maior pbat̄ p̄ illud qd̄ scribit̄ Jo.

xx. Sicut misit me pater: ⁊ ego mit
 to vos. Et cū hoc dixisset insufla
 uit: ⁊ dixit. Accipite spūm sanctuz
 quoz remiseritis peccata ⁊c. Qd̄
 exponēs Aug. in libro q̄stionū no
 ui veteris testamēti. q. xciiij. dicit sic
 Illud quod insuflasse in discipu
 los: xp̄s legitur post t̄ps resurre
 ctiōis sue: ⁊ dixisse. Accipite spm̄
 sanctum. Ecclesiastica potestas i
 telligit̄ esse. Et q̄ vere a dius eccle
 siasticum p̄tinet: statim subiicit di
 cens quoz remiseritis peccata ⁊c.
 Et qd̄ dominus apostolos episco
 pos ordinauerit: nemo debet ābi
 gere dicente Aug. infra eodez lib.
 qōne. xcviij. Nemo ignorat saluato
 rem episcopos in ecclesijs instituis
 se. Et Ysidor⁹ dicit q̄ ceteri aposto
 li cum petro pari cōsortio honorez
 ⁊ ptatē acceperūt. ¶ Dedit eti
 am eis ptatē p̄dicandi ⁊ baptizā
 di Mar. vltimo. Euntes in mun
 dum vniuersum p̄dicare euangeli
 um baptizātes ⁊c. ¶ Adinoretia
 probat̄ per illud qd̄ scribitur Ma
 the. in fine. Dixit enim dñs aposto
 lis. lxxij. Ecce vobiscuz sum vsqz
 ad cōsumationē seculi. Hoc autem
 non potest intelligi de apostolis ⁊
 discipulis in suis p̄prijis p̄sonis: er
 go oportet q̄ intelligat̄ in suis suc
 cessoribus. Sed successores aplo
 rum nō possunt esse nisi ep̄i: cū apo
 stoli ep̄i fuerit nec successores aplo
 rū disciploz p̄nt̄ eē nisi sacerdotes

curati q sunt sacerdotes scđi ordi-
nis: vt patet ex ipso textu: qz dicit
oib' diebus. z sic sine interruptiōe
S; post hec vba q xp̄s dixit nō fue-
runt sacerdotes p̄tinue sine iterru-
ptōe: nisi sacerdotes scđi ordinis z
curati: nec legit̄ d' qbuscūq; alijs q
sic fuerint. ¶ Hoc et p̄bat̄ ex alio
qz status discipulorū est stat' verar.
z status regis a xp̄o institutus: z i
illo statu ex̄ntibus ex diuina insti-
tutiōe: competit p̄dicare corrigere
z sacra ministrare: s̄m qđ sunt tres
status verarci. S; in tota ecclesia
dei nō inueniunt̄ p̄sbyteri nō ep̄i: q
bus ex diuina institutiōe z iure or-
dinario h̄ p̄ueniant nisi curati: s; p̄-
sūmi p̄tificis p̄uilegia. ergo nulli
alij tenēt statū discipulorū. ¶ Hoc
idē p̄firmat: qz Mat. xxiiij. dñs tā-
git tres dñas hoium q sunt duo in
agro: duo i lecto: duo i mola: vt di-
cit glo. q tāgit tres dñas siue stat'
hoiuz. s. actiuorū seu p̄latorū q signi-
ficant̄ p̄ duos in agro. Cōtemplati-
uorū q significant̄ p̄ duos in lecto.
Cōiugatorū q significant̄ p̄ duos in
mola. Cū ḡ religiosi oēs z curā aia-
rū non h̄ntes p̄tineant̄ sub p̄tēplati-
uorū statu. seq̄tur q nulli tales sint
in statu discipulorū: q est stat' acti-
uus cure z regim̄is: nisi solū curati
z sic v̄z seq̄ conclusio p̄ncipalis: q si p̄-
mi habuerūt in mediate a xp̄o q z
successores. ¶ Et declarat̄ h̄ ad-
huc magis: qz pt̄as illis collata est

p̄tinuata in istis: z a quo ē pt̄as ab
eodē est pt̄atis cōtinuatio. ¶ N̄m s̄m
eos sicut sūm' pontifex: cū assumit̄
ad statum papalē quē dñs instituit̄
tur asseq̄tur suā pt̄atem a dño iesu
xp̄o: sicut etiā est de ep̄is z curatis
cū assumunt̄ ad dictos stat' a dño
institutos: q in mediate assecuntur
suam pt̄atem a xp̄o tales instituētē
status: nō q̄ipe de celo descendat
sed hoc ministerialiter fit ab hoie.
¶ Hoc idem arguit̄ scđo sic: xp̄s
edificauit ecclesiaz suā sup: a se pe-
tram dando sibi ligandi atq; soluē-
di pt̄atem. Vnde Mat. xvi. dixit
dñs petro: sup hanc petrā. i. me pe-
tram edificabo ecclesiam meam. Sed
p̄lati ecclesie. s. ep̄i z curati q sunt
p̄ncipaliores in ecclesia: sunt eccle-
sia p̄t hic sumit̄. ecclesia ergo xp̄s
ep̄is z curatis dedit pt̄atem: z non
petrus q ecclesiam non edificauit.
Et qui dicit aliuz a xp̄o dedisse v̄l
dare pt̄atem dicit illum edificasse
ecclesiam: q est cōtra euangeliū q
narrat xp̄m dixisse sup hanc petrā
z c. Vbi dicit glo. hanc qdam pt̄a-
tem eadem iudicialiaz ceteri apli
acceperunt: z etiam ois ecclesia in
ep̄is z curatis. Et remigius ibidē
hic ligandi z soluendi potestas q̄
uis sibi petro data videatur. tamē
ceteris aplis dñi nec in ep̄is z cu-
tis toti ecclesie. ¶ Preterea nullū
agens creatū facit subiectum in q
agit. cū ergo ois actio pape: in q̄tū

papa sit supra ecclesiam. et partes eius
sequitur quod ecclesiam non fecit nec edi-
ficavit. Sed Christus edificavit duos
status ordinando: et eis partes dan-
do. ¶ Preterea sic se habet Petrus ad
apostolos et discipulos sicut Petri suc-
cessores apostolorum et discipulorum. Sed
Petrus apostolis et discipulis partem non
dedit: nec eorum status instituit. Sed
Christus ergo successor Petri dictorum
successoribus cuiusmodi sunt episcopi et
curati: partem dedit: nec eorum statum
instituit sed Christus. ¶ Dicunt tamen
quod differentia est inter apostolos et discipulos
ex una parte: et eorum successores ex
alia. Quia Christus statum apostolorum et di-
scipulorum instituit inmediate. et eis
partem dedit sicut quod etiam ipse eos
ad eorum status assumpsit. Sed episco-
porum et curatorum statum instituit in me-
diante: et eis partem dedit in apostolis
et discipulis. Episcopi tamen et curatos
ad eorum status non assumit nec insti-
tuit: sed instituunt ad eos per homines
sicut per papam: omnes generaliter potest
institui episcopi et curati. ¶ Per episcopos
vero omnes curati sibi subiecti: et istud
scilicet quod possit inferiores instituere ad
statum suum pervenit domino papae: et epi-
scopis iure ordinario per partem ve-
rarum eis a domino datam. Et addu-
citur in simili quod dominus papa habet pote-
statem inmediate a Christo: quod non potest
intelligi quod in eius creatione Christus de-
scendat ad dandum talem partem
Sed Christus statum papalem in Petro i-

stituit: et ei partem dedit ^{non} pro persona
sua tamen: sed pro omnibus successoribus
suis: qui ad illum statum assumun-
tur. Et quia illa pars et status: non po-
test remanere nisi in personis. ideo si-
cut personae illo statu sibi invicem suc-
cedunt continue: ita et pars data in
personis sibi invicem succedentibus
Sicut suo modo esse specificum de-
rivat et continuatur per successio-
nem individuum sub illa specie.
¶ Preterea ex glo. quae ponit apo-
stolo. supra illo verbo signa que locu-
ta est. vij. tonitrua. Habebit quod qui
predicabit tempore ante Christi. Habebunt
officium a suis antecessoribus: quod non
potest intelligi de apostolis et di-
scipulis: qui tunc non vivunt: oportet
ergo intelligi quod ab illo eodem a quo
antecessor habuit: et successor habeat
officium predicandi. Si quis si aliquis
abbas impetraret aliquam liberta-
tem in quantum abbas. si moriatur
eius successor habeat eandem pote-
statem et post ipsam usque durabit
monasterium. Tales autem successores
non habent istam partem ab antecessoribus
sed ab illo quod eam primo dedit abbati
Sic suo modo successores apostolorum et
discipulorum suo partem habent a Christo
qui eam primo dedit apostolis et discipulis
¶ Hanc sententiam videtur expresse po-
nere Ber. ad eugenium papam dicens
sic. Erras si ut sumas: ita et sola insti-
tuta a deo nostram apostolicam partem existi-
mes. Si hoc sentis: dissentis ab eo

qui ait: nō est ptās nisi a deo: proin
de qđ sequitur: qui ptāti resistit dei
ordinationi resistit. Et si pncipali-
ter te facit nō tamē singlariter. De
niqz idem ait. Omnis aīa potesta-
tibus sublimiorib⁹ subdita sit. Nō
ait sublimioribus tanqz in multis:
nō tua ergo sola ptās a dño: sunt ⁊
mediocres: sunt ⁊ inferiores. Et
hoc vt subiungūt nō derogat: nec
pncipatui: nec etiā plenitudini po-
testatis summi pōtificis: qz ex hoc
pncipatus ponif nobilioz tanqz
ducens originē ex nobiliori princi-
pio. Sua etiā potestas ponif sup-
prema: qz in oīs potest actus vere
arcos exercere: ⁊ oībus sacra mi-
nistrare: ⁊ vsus ptātis eius a solo
deo dependet. Vsus autem ptātis
inferioz bene dependet a dño pa-
pa: qz ipm pōt impedire ⁊ suspen-
dere tanqz ipozum corrector: ⁊ sup-
prem⁹. Vere ar. Veniz aliqđ attribue-
retur: homini puro qđ subtrahat a
domino papa: bene facit sibi preiu-
diciū.

Caplm. vij. in quo pbatur qđ ta-
lis ptās iurisdiciōis nō est in media-
te a xpo in epīs ⁊ curatis.

Quod aut ptās iurisdic-
tionis nō sit in media-
te a xpo in epīs ⁊ cura-
tis pbari pōt rōnibus
ostensiuis: ⁊ etiā ducētib⁹ ad incō-
ueniēs: ⁊ pōt esse prima rō ostensi-
ua hic. Nō minorem ptātem hz

xpi vicarius i regnō ecclesie: qđ ad
ea que cōferri possunt a puro ho-
mine qđ hēat quicūqz rex tēporalis
super regno suo: imo viciat qđ ma-
iorem. Quia vnitas ⁊ maxima po-
testas pncipat⁹: magis dīz reserua-
ri in monarchia clericali ⁊ spūal-
tanqz diuino principatui. Reginōz.
Sed in regno tēporali: vt plurimū
tota ptās iurisdictionis est a rege.
ergo mltro magis hec erit in regno
spūali ecclesie qđ oīs ptās iurisditi-
onis erit in alijs a sūmo rege: ⁊ sū-
mo pontifice. Hoc idem pōt p-
bari scđo sic. primū ⁊ principale in
vnoquoqz genere: cā ⁊ principium
est oīum alioz que sunt post. Sed
ptās iurisdictionis pmo ⁊ principa-
liter data ē petro. Vnde ⁊ sibi sin-
gulariter dictum est. Pasce oues
meas. In quo sibi cōmittit regnūz
ecclesie: ⁊ sup eo datus sibi ptās iu-
isdictionis. pasce enī pprie est re-
gie ptātis. Vnde reges eīz olim di-
cebant. pastores ergo quicūqz alij
erunt pastores: ⁊ reges in regno ec-
clesie: qđ nō est regnum nature: sed
gratie: talem ptātem habebunt a
xpi vicario. Hoc idēz pōt ostē-
di tertio sic. Maiorē ptātem videt
habere sūmus pontifex sup ptāte
iurisdictionis in spūalibus: qđ super
potestate iurisdictionis intēporali-
bus eo qđ illa ptās est eiusdem or-
dinis cum sua ptās aut sup tempo-
ralibus: nō est eiusdem ordinis cū

70
10
sua potestate. Sed potestas iurisdictionis
super temporalibus quam habent reges et fide-
les christiana: dependet et habetur a sum-
mo pontifice: iuxta sententiam Gregorii
in libro de sacramentis fidei christiane
potestate. ij. cap. iij. dicentis quod spiritualis
potestas tenet etiam potestatem instituere ha-
bet et iudicare: si bona non fuerit.
Et hoc satis convenienter videtur esse
dictum: quia sicut spiritus constitutus est
ad causandum et dirigendum virtutes
in corpore sic et potestas spiritualis tanquam
architetonica ordinata est ad for-
mandum terrene potestatis virtutem.
unde glossa super illud psalmi. Et nunc
reges intelligite erudimini qui iu-
dicatis terram: servite domino in timore
dicit quod christus loquitur ad reges terre
dicens. Et nunc me constituto rege
sicut predixit. Ego autem constitutus
sum rex ab eo: vos reges qui iudi-
catis terram: ne contristemini: sed in-
telligite et erudimini. expedit enim
vobis: ut sub illo scitis a quo est in-
tellectus et eruditio. Et expedit ut
temere non dominemini sicut illi qui nulli
putant se esse subiectos: et domino omni-
um serviat. id est christo et eius vicario
quem sui loco prefecit in terris: propter quod
beato petro dicuntur esse concessa iu-
ra celestis imperii et terreni: quia to-
tius potestatis spiritualis et temporalis api-
cem tenet. Et si potestas temporalis a
spirituali non solum iudicatur: sed etiam
constituitur et formatur: et spiritualiter a
potestate plenarie cuiusmodi est potestas

summi pontificis: qualiter esset lo-
quendum de potestate spirituali secundum
partem qualis est in alijs prelatibus
ecclesie quod potestas dimittitur. **Q**uod
fortius hic veritatem habebit de
potestate iurisdictionis in spiritualibus: quia
ipsa habebit et iudicabitur a vica-
rio christi. **A**d hanc etiam veritatem
ostendendam adduci possent plu-
res rationes ducentes ad inconueniens
quia ex ipsa multa inconuenientia se-
quuntur. **N**am si ita esset quod talis
potestas iurisdictionis esset in mediate
a christo. cum illud quod confertur a prelato
superiori tolli non possit per inferio-
rem: nec etiam immutari sequi videtur
quod talis potestas per summum pon-
tificem tolli non possit: nec restrin-
gi: nec dimidiari: que omnia sunt ab-
surda et inconuenientia. **S**i enim vide-
mus de potestate considerandi: que
quia sequitur ordinem sacerdotalem per
episcopos tolli non potest: quia sicut talem or-
dinem non contulit: nisi per ministe-
rium: ita nec auferre potest: ut con-
tra ponitur. Idem magister sententiarum vi-
deatur esse contrarie opinionis. **V**o-
luit enim ut apparet. iij. sententiarum quod
talis potestas auferibilis esset per mini-
sterium ecclesie: cuius dictum a ma-
gistris et a schola parisi. in hoc con-
tra non tenet. **P**reterea sicut vi-
demus quod excommunicati: et ab ecclesia pro-
cisi peccant si consecrant. **N**ihilominus tamen si consecrant consecra-
tum est: quia propter efficaciam conse-
crationis

crationis ordo d'esse perpetu': et hoc est q' cū degradat' reconcilia- tur nō iterū ordinat': q' ordinē non amittit. **M**ā z si tradatur iudicio se- culari: non ē ex hoc q' ordinē amise- rit. Sed quia pdidit priuilegiū in- dultum tali ordini. **L**ic' ergo tales peccent in cōsecrando: si tñ conse- crant cōsecratū est. Sic etiā z in p- posito. quātumcūq' tales q' ptātez iurisdictionis hēret' mediate a xpo tali ptāte de facto priuarent'. Si tñ fm illā agerent lz peccarēt in agē- do tñ tenerz illud qd agerēt. **N**ñ si excōicarent vel absoluerent ali- quem: q' alias ex pte sua esset iuste excōicandus: vel absoluēdus: talis excōicatio: vel absolutio tenerz: q' nullus sane mentis diceret: nisi co- naret' tunicam in cōsutilem scinde- re. **P**reterea si ptās collata a xpo aplis z discipulis est cōtinua- ta in epīs z curatis: cū apli z disci- puli recepint ptātem vbiq' p'dicā- di z baptizandi z sacra alia cōferē- di. **V**biq' ergo q'cunq' epī z curati ptātem hērent talia faciendi q' est incōueniens. **P**reterea si ptās epī est in mediate a xpo sicut ptās: sicut ptās dñi pape. seqtur q' sicut papa elect' statim pōt administra- re: ita etiā esset de epō que oīa sunt in puenientia. **M**ulta etiā alia in puenientia sequerent' que cā bre- uitatis ad pñs dimittant'. **S**ed vt sit ad vnum dicere positio ista

falsa est: z oīa que descendūt ex ipā. **E**t q' falsa circa ea que sunt fidei annexa: seu etiā morib' b'is erro- neuz iudicat'. ideo nō in merito oīa talia: z viris itelligentib' si non heretica tñ erronea iudicantur.

Caplm. viij. in quo rñdetur ac- rōnes z auctoritates q' nitunt' pba- re q' talis ptās iurisdictionis sit i me- diate a xpo in epīs z curatis.

Quina rō que superi' adducebat' ad' pbādū q' ptās iurisdictionis eēt in mediate a xpo cōsi- stebat in hoc. **Q**d si pmi habuerūt in mediate ptātem a xpo apli z di- scipuli. ergo z successores epī z cu- rati. **D**icēdum q' si z pmi habu- erunt talē ptātez in mediate a xpo hoc oportebat z decedat: quia tūc pñs erat: nec oportebat tūc p suuz vicariū fieri. **N**unc aut' succedētes ab ipō habent in mediate a xpo q' quid a suis vicarijs hēri non pōt ni- si per ministeriū. Sed a suis vica- rijs hētur in mediate oē illd' quod ab eis z per puros hoīes dispēsa- ri potest: cuiusmodi est iurisdictionis ptās que simplici vbo datur z da- ri pōt. **N**on aut' est ita de ptāte or- dinis: que dari nō potest: nisi me- diante ordinis sacro. ppter eniz so- lo vbo facere non pōt epm nec pre- sbyterū. **A**d secundam rōnem cum dicitur q' episcopi z curati as- sumuntur ad stat' apostolorū z di-

scipulorum qui sunt stat⁹ regimini⁹
Dicendū p̄mo ⁊ curati sic p̄cisse vt
ipse accipit succedunt apostolis ⁊
discipulis. Sed q̄ de hoc fiet capi-
tulum p̄ se ad p̄sens dimittatur.
Sed solū r̄ndeatur ad formā argu-
menti. Et dicendū q̄ cuz tales ad
talem statum assumuntur: necessa-
rio assequunt̄ oia illa sine quib⁹ ta-
les status esse non p̄nt. Constat au-
tem q̄ verus ep̄s ⁊ ver⁹ sacerdos
esse potest: sine pt̄ate iurisdictionis
explicata: de qua loq̄mur sicut ha-
bet cōis vsus ecclesie. ¶ Potest
etiam dici sicut iam dictū est: q̄ qui
assumunt̄ ad statum talem: quicq̄d
sup̄ nāle in mediate consequūtur a
x̄po necessariū ad talem statuz: de
qb⁹ non est pt̄as iurisdictionis q̄ pos-
sit disp̄sari per agēs naturale. Et
cuz subiungit̄ q̄ a quo est pt̄as: ab
eodem ⁊ pt̄atis cōtinuatio. hoc ne-
cessarium nō est: q̄n talis res ince-
pta sit p̄ alios sufficiēter cōtinuari
pōt. Sicut si se videm⁹ in opere cre-
atoris q̄ si p̄mo de⁹ p̄duxit res per
creationē: ⁊ in mediate nō oportet
q̄ nūc sicut fiat. ⁊ cōtinetur ⁊ speci-
aliter ad illa que sufficiēter pdu-
ci possunt p̄ ppagationem. ¶ Exē-
plum aut̄ q̄ adducitur de sūmo pō-
tifice ad p̄positum nō valet. Quia
ipse solus cū assumitur ad talem sta-
tum assequitur in mediate a x̄po ta-
lem pt̄atem iurisdictionis sicut su-
peri⁹ visum est: quia nec alium su-

piorē recognoscita quo posset talē
auctoritatez consequi. ¶ Ad ali-
ud cum dicebatur christus edifi-
cauit ecclesiam. ergo ipse dedit po-
testatem: dicendum q̄ verum est
multa tamen dimisit christus exer-
cenda ⁊ ordinanda per successores
suos que ipse non ordinauit secun-
dum quod temporum cōgruentia
exposcebat. Sic enim respondet
Augustin⁹ in epistola ad comitez
bonifacium obiectioni heretico-
rum dicentium: quod ecclesia non
debet inuocare auxilium cōtra ali-
quos: quia apostoli hoc non fece-
runt: quod i ecclesia sancta q̄ a spi-
ritu sancto dirigitur diuersis tem-
porib⁹ diuersa congruit agere. Sic
etiam ⁊ nunc videmus q̄ episcopi
hodie multis apparatus ⁊ insi-
gnijs vtuntur: quib⁹ non vtēban-
tur apostoli: nec propter hoc tamē
iudicandi sunt male agere dummo-
do in talibus ordinate se habeant
in actu: ⁊ etiam in affectu. Et cum
dicit̄ glo. q̄ hanc potestatem iudi-
ciariam ⁊c. dicendū q̄ verum est
sz diuersimode. Quia apostoli eā
receperunt in mediate a christo. sz
alij recipiunt eam a suo vicario: vt
talis potestas includere potest a-
ctualem iurisdictionem. Si enim si-
cut precise auctoritas deberet in-
telligi: quilibet reciperet auctori-
tatem petri. ¶ Ad aliud cū dici-
tur nulluz agens creatū facit s̄m i

quod agit. **D**icendum sicut iam dictum
est quod Iesus Christus catholica ecclesiam ege-
rit et fundauerit: multa tamen in illa di-
misit ordinanda per suos successo-
res: secundum quod temporum congruentia expo-
scebat. vnde et in primitiua ecclesia opus
erat miraculis ad conuertendum: et
conuincendum incredulos ut fides
non deficeret: sed potius iualescet.
Preterea contra indignitatem roni-
bus et expositionibus scripturarum:
contra pululantes hereses. Et tem-
poribus istis iam dilatata ecclesia
videtur indigere temporalis potentia et
materiali gladio contra tyrannos perfidos
et rebelles ecclesie. **A**d aliud cum
dicebatur sicut se habet Petrus etc. et eti-
am de domino papa: patet per iam dicta.
Ad illud glossa super Apo. quod pre-
dicabunt tempore antichristi etc. dicendum
quod illi et vester quicumque predicatio-
nis officium habet: ut talis auctoritas se-
quetur ad potestatem ordinis ipsam habet
inmediate a Christo a quo habent or-
dinem: ut autem pertinet ad auctori-
tatem iurisdictionis: quod nec predicare
possunt: nisi mittantur: et etiam sibi sub-
iectis predicatio illa de qua superius
dictum est. hoc habet a Christi vicario: et
ab alijs quod per ipsum et sanctam eccle-
siam ordinati sunt ad hoc. **A**d
exemplum de abbate dicendum quod ve-
rum esset de potestate absolute si-
bi tradita. Non ulterius determi-
nanda per alios: non autem de illa que
posset aliter determinari: et limita-

ri secundum arbitrium eorum qui succede-
rent primo danti: secundum aliam et aliam exi-
gentiam temporis. Et cum dicebatur quod hic
non derogat plenitudini potestatis sum-
mi pontificis. dicendum quod multum
per omnem modum: quia auferitur
ab eo illud quod perferibile est puro ho-
mini pro debito regimine ecclesie
quod alij prelati non habeant potestatem iu-
risdictionis ab ipso. Quod etiam ex
dictis eorum si bene considerentur appa-
ret quod sciendum non est. nam ad pleni-
tudinem potestatis Christi vicarij omnino per-
tinere videtur quicquid per purum homi-
nem fieri potest in ordinatione vniuer-
salis ecclesie. **E**t quod vltimo dicunt
de usu potestatis: siue de executio-
ne iurisdictionis in inferioribus prela-
tis: quod talia bene dependent et habe-
tur a domino papa. licet usus talis potestatis
in domino papa solum a deo depen-
deat. Quare de isto usu quid di-
cat. merum enim actum diuine non potest
videtur: quod tunc dormiens talis exe-
cutionem non haberet. oportet ergo
quod dicatur potestatem utendi: et si ita sit ex
dictis proprijs ipsorum sequetur quod potestas
iurisdictionis in alijs prelatibus ecclesie
episcopis. scilicet et curatis sit a summo pontifice.
Capitulum. ix. in quo expressis omnibus
dictis qualiter potestas mixta. sit inmediate
a Christo et qualiter inmediate a suis vicarijs
Sicut super dicebatur potestas
clauium et vester potestas admi-
strandi sacramenta habet perti-
nentes ad ordinem: et aliud

ptinens ad iurisdictionem: et pro tanto potestas mixta appellari potest. Quod ergo alijs potestatem ordinis habeat. hoc pertinet ad ordinem: et a quocumque habet ordo in mediate habetur ab eo talis potestas in quantum huiusmodi. Et quantum ad hoc sic loquendum est de tali potestate mixta sicut superius dicebatur de potestate ordinis. Sed quod super hoc fiat alijs spiritualis iudex ecclesiasticus ad hos vel ad illos. hoc pertinet ad iurisdictionem. Jurisdictio enim idem est dictio seu determinatio iuris: et eius quod iustum est pro modo finis et obligationis quod facere non potest nisi qui iudex est constitutus: siue in spiritualibus: siue in temporalibus. Hanc autem iurisdictionem in ecclesia post ascensionem christi in celum: siue in spiritualibus: siue in temporalibus: quod huiusmodi spiritualibus sunt annexa conferre habet ille qui multitudinem preest ecclesiastice cuiusmodi est summus pontifex qui ipsius est caput: nauta et rector et cui subest et incumbit dispensatio totius vltis ecclesie: et totius populi christiani: pro quod bene et signanter coniter dicitur quod clavis datur cum ordine. Sed executio indiget manu debita que est plebs subiecta per iurisdictionem. Et ideo si aliquis habeat ordinem: et non habeat iurisdictionem: habet quidem clavem implicite et in radice: sed non habet potestatem iurisdictionis explicitam: siue vsum et actum clavis et pro hoc quilibet sacerdos non potest uti clavi quod habet in quolibet: sed solum circa illos qui ad eius iurisdictionem perti-

nent vel ordinarie: vel ex commissione. **S**olius autem summi pontificis est posse uti clave quam habet in quolibet et de quolibet: quia omnes pertinent ad eius iurisdictionem cuiuscumque materie: et etiam cuiuscumque casus existant. Quod satis figuratum dici potest in eo quod scribitur Exo. xviii. Quicquid maius referatur fuerit ad te: et ipsi tamen maiora iudicent. Cum ergo queritur de ista potentia mixta a qua fit in mediate. Pro potestatem esse respondendo si considerentur que deca sunt de potestate ordinis et iurisdictionis in successoribus apostolorum et discipulorum: quia si potestas ordinis in mediate est a christo: et potestas iurisdictionis in mediate a suo vicario. Potestas illa que utrumque tenet ad quam utrumque requiritur quantum ad id quod est ordinis est in mediate a christo: et quantum ad id quod est iurisdictionis est in mediate a suo vicario. quod pro tanto mixta dicitur: quia nec habens ordinem sine iurisdictione: nec iurisdictionem sine ordine: actus talis potentie exerceri potest. Jurisdictio enim in sacro ordine videtur esse non solum de necessitate precepti: sed etiam de necessitate sacri. Accipiendo de necessitate sacri omnia illa que ad integritatem talis sacri de necessitate requiruntur que potestas iurisdictionis: siue etiam potestas clavis plene et totaliter solum est in summo pontifice. Nam in tali potestate ligandi et solvendi datur intelligi potestas iudiciaria: non solum in remissione peccatorum: sed etiam in solutione et determinatione carum

responsio

in excoicatione et aliarum penarum infli-
ctione indulgentijs et quocumque relaxati-
one: in preceptis et et in quocumque constitu-
tione seu obseruatione. Quod omnia presu-
mate et complete: solum competunt et com-
petere possunt summo pontifici. quod et omnia
ante sub potestate clauium intelligi possunt
vnde cirillus in lib. thesauroꝝ de potestate
ipsius pastores loquens ait. Ipsi
solius est reprehendere: corrigere: sta-
tuere: et disponere: soluere et loco eius
ligare: quod ipsum edificauit et nulli alij:
quod suum est plenum: sed ipsi soli dedit cui omnes
iure diuino caput inclinatur et premisses mun-
di tanquam ipsi domino iesu obediunt.

Capitulum. x. in quo agit de succes-
sione personarum ecclesiasticarum ex qua
plura clarius apparebunt que in pre-
missis posita sunt.

Ista distinctio est tri-
plex superius dicta de sa-
cerdotio quenienter acci-
pi potest successio personarum ecclesiastica-
rum. Et quod in maximo sacerdotio quilibet
summus pontifex sit successor christi: et
vicarius iesu christi apud ratione utentes
nulla dubitatio vnde consurgit: ut ei con-
grue dici possit illud quod scribit iesus
xcv. tu es deus absconditus: quod expressas
vices in terris dei absconditi: et
dei humanati. vnde papa dicit quasi pater
patrum: vel pastor pastorum. Dicitur
etiam singulari applicus: quod vertici aposto-
lorum succedit et toti ecclesie precedit
sedes que applica nuncupatur. Dicitur eti-
am pater sanctissimus: quod sancti sanctorum

vices gerit. Nam et si persona possit
esse non sancta semper sanctissimus ap-
pellabitur ratione status quatuor: a quo
omnis sanctitas in ecclesia deriuatur
Vnde Crisostomus super illud act.
Surgens petrus in medio etc. dicit
de beato petro quod intelligi etiam potest
de quolibet eius successore caput san-
ctissimum beati apostolici chori. Camerari-
us et portarius ipsius christi et eius the-
sauroꝝ: ad quem christum quod ingredi cupi-
unt. ut ipse diffiniuit. Ego sum bo-
stium intrantibus ad preem ingredi
non possunt: nisi petrus aperiat. **S**anctorum
autem sacerdotium quod superius dicebatur
sacerdotium magnus inchoauit in san-
ctis apostolis quod ipsis primo date sunt
claves ut supra visum fuit. vnde pau-
lus apostolus de seipso et alijs loquens
ait. Nos primitias spiritus habentes glo-
ria. id est spiritum sanctum habentes et tempore presens et ce-
teris habundantius. Ipsi enim fuerunt
primi fundatores ecclesie et doctrinis
et exemplis: et etiam effusione sanguinis
plantauerunt. pro quod quenienter sancta
ecclesia applica nuncupatur. id est principa-
liter a summo christo quem summus et verus
apostolus. Nam et apostolus interpretatur mis-
sus. Ipse de ipso dicit in ioh. Sicut
misit me pater et ego mitto vos. Ipsi autem
sancti apostoli per christum in mediate non so-
lum persecuti sunt sacerdotium maius
ut super dictum est: sed etiam persecuti sunt
principatum et prelationem iuxta illud
psalmus. Constitues eos principes super omnes
terram et nimis honorati sunt amici tui

deus: nimis confortatus est principat⁹
eorum. Sup quo vbo dicit glo. qz fa/
cti p^rduces et pastores ecclie. Suc/
cessores ergo ap^loz sunt sacerdo/
tes maiores vel p^riarche: p^rmates
archiepi et epi. Nec p^rpositu variat
si taliu dignitatu distinctio t^epore
ap^loz non fuerit: nec etiam noia di/
gnitatu: qz no oportebat tuc in ec/
clesia p^rmitiua tanta varietatem di/
gnitatu existere: quanta p^rter fie/
ri oportuit spe. i. directioe et magi/
sterio ecclesia augmetata et dilata/
ta: vt sicut vna coitas excedit alia
et coitas puincie coitate ciuitatis: et
coitas regni coitate puincie: et coi/
tas totius mundi coitate regni. Sic
et vna potestas s^m quadam ordine
excedit alia et includit: vt sit ordo i
ptatibus: s^m q^uest ordo in reb⁹. Ni/
hilomin⁹ t^m lz no oportebat dare ta/
tam diuersitate et varietate in cais
quanta dam⁹ in effectib⁹: nec in p^ri/
cipijs q^uta dam⁹ in hijs que ex p^ri/
cipijs descendut. vniuersalez tam⁹
eccliam s^m totu suu ambituz in ta/
li successione ordinare debem⁹: qa
vna est ecclesia veterum et modernorum.
Vnde glo. sup illo verbo ad
hebreos. xij. accessistis ad ecclesia
p^rmitiuoz. i. ap^loz qui primi credi/
derut: et quoz fidei alij adiuncti sut
et succedunt. Et ideo qcūqz adiun/
cti sunt fidei seu administratioi eo/
rum que sunt fidei. modo debito et
ordinato ponedi sut in numero suc

cessorum. oēs ergo sacerdotes ma/
iores ponedi sunt successores ap^lo/
rum. Et vlr omnes principes et p^r/
lati ecclesie: qui etiā sacerdotes no
sunt: qz lz tales non succedat eis in
tali ptate ordinis que respicit cor/
pus xpi. veruz succedunt t^m eis in
ptate iurisdictionis in spūalib⁹ que
respicit corp⁹ xpi mysticu: q^u pot di/
ci nobilioz q^u illa et supior. Vn et ar/
chidiacon⁹ p^r iurisdictionem e^s supra
archiepsbzuz et cardinalis: dyacon⁹
supra ep^m no cardinalē: qz aliq^u mo
ptatem iurisdictionis nobilioz mo h^z
tanq^u p^rigor xpi vicario et d^ono p^ri/
cipali. Nec obstare v^r si dicatur q^u
ptas sacerdotalis sit nobilioz ex eo
q^u recipit corp⁹ xpi veru. qm supra
ipm no h^z iudiciaria ptatez: s^z solu
cuiusda ministerij in platioe vboz
quoz virtute fit bⁿ dicta trasubsta/
tatio vel etiam posset dici q^u licet
quatum ad aliud et s^m quid ptas or/
dinis sit nobilioz q^u ptas t^m iurisdictionis
in spūalibus per que aliquis
fit iudex supra corpus xpi mysticu
simpliciter nobilioz e. Sic ergo v^r
dicedu q^u no solu sacerdotes maio/
res: s^z et diaconi cardinales q^u sunt
principes et p^rlati ecclie sint succes/
sores ap^loz: qz lz non succedant in
tali ordine: succedut tamē in p^rinci/
patu et p^rlatioe. No eni videt q^ugrue
dictu q^u diaconi cardinales q^u no s^t
epi et non succedant aplis: cum ta/
le collegium cardinaliu specialis

sime representet collegium apostolorum:
ut sumus pontifex sit inter eos: quasi
christus inter apostolos: quia vicarius magni
apostoli christi: propter quod et apostolicus nominatur.
In numero etiam talium succeden-
tium convenienter poni possunt omnes
abbates et priores qui veram presiden-
tiam habent cuiuscumque status et condi-
tionis existant. dummodo vero prela-
ti dici possint: qui etiam in tantum defi-
cient a tali successione: in quantum de-
ficient a vera prelatione: ut talium pre-
sidentie quantum ad aliquas reli-
giones: aliquando magis dicantur
quodam obedientie quam vere prelationes.
Quod quomodo et in quibus contingat
magis declarare non pertinet ad pre-
sentes tractatum. **S**ed ultimo di-
cendum est de lxxij. discipulis: qui a
christo designati sunt in adiutorium apo-
stolorum et in fauorem et in utilitatem
plebis. iuxta illud Luc. x. post hoc autem
designauit dominus: et alios lxxij. et mi-
sit eos binos ante faciem suam: qui-
bus succedunt omnes sacerdotes seu
minores presbyteri qui etiam superius
magni sacerdotes dicebantur in com-
paratione ad sacerdotes legis na-
ture et legis moysayce. Sub quo etiam
sacerdotio comprehenditur deus omnis ec-
clesiasticus ordo qui ad tale sacerdoti-
um ordinatur: et per quos omnes sic ordi-
nati ad tale ministerium: quia quilibet ordo
vel est sacerdotalis vel habet attributi-
onem ad ipsum cuius gratia est et ei subser-
uit sicut ars inferior superiori. Non, n.

lxxij. discipulis succedunt solum sa-
cerdotes curati: ut quidem videntur di-
cere vel vult omnes presbyteri et omnes cle-
rici qui curam animarum habere possunt et habent dum-
modo veri prelati non sint sicut po-
nunt aliqui et magni: dicendum est de cu-
ratis et archidiaconis. illi qui solum habent ali-
quas subministraciones sub episcopis: qui
proprie loquendo prelati non sunt: quia ma-
gis se habent ad episcopos sicut balii et pro-
positi se habent ad reges quam se habeant
sicut prelati ad prelatos superiores. et pro-
xxi. q. i. de omnibus presbyteris et diaconibus
ut nihil absque precepto episcopi licet agant.
et quod sic vult omnes tales presbyteri succedant
lxxij. discipulis sancti et gloriose. ceterum di-
cunt nullam vel paucam mentionem fa-
cientes de curatis: quia nec curati aliqui
fuerunt tempore christi: nec est forte tempore apostolorum
vult gloriose sunt illud. Quodcumque ligaueris
et ceterum. habet soluedi atque ligandi potestatem quousque
soli petro: videatur data a domino. tamen et
ceteris apostolis datur: et ita nunc episcopis:
ac et presbyteris vniuersae ecclesie. Et sanctus
cirillus exponens illud. Post haec autem
designauit et ceterum. sicut. xij. apostolos for-
mam presbyterorum. id est. formas sancti ordinis
dixisse. Sicut est et omnes sancti et expo-
sitores de tali successione loquentes
semper circuloquuntur eam per presbros
minores siue per presbros sancti ordinis
in quibus satis sufficienter inuit: quod tales
successionem non debemus precise ad
curatos applicare sicut aliqui faciunt.

De primo tractatu deca sufficiat.

Dicitur dictuz e de pta
te ecclesiastica in coi:
restat i h scdo tractatu
aliqua dicere de ptate

xpi vicarij seu summi potificis ma
gis in speciali.

Caplm. i. in quo dicit qd sicut vna est
ecclesia: ita vnus e xpi vicarius qd
vniuersaliter ecclesie preest.

Caplm. ii. in quo ondit qd talis
xpi vicarius vli pontifex e: no so
lum rone orbis. sed etia rone vrbis.

Caplm. iii. in quo onditur qd po
testas spualis cuius apice in vli ec
clesia t3 summ' pontifex precepit
ptatem tpalem: no solum dignita
te: sed et tpe z causalitate.

Caplm. iiii. in quo in coi ondit
qd summi pontificis ptas se exten
dit ad spualia z tpalia.

Caplm. v. in quo spaliter pba
tur qd summus pontifex plenaz pta
tem h3 in spualibus.

Caplm. vi. in quo onditur qd
summus pontifex etia in tpalibus
h3 plenitudinem ptatis.

Caplm. vii. in quo adducuntur
aliqua motiua nitentium pbare qd
summ' pontifex plena ptatem non
h3 in temporalibus.

Caplm. viii. in quo soluunt ro
nes z motiua intentiu pbare qd su
mus pontifex in tpalibus no hab3
plenitudinem ptatis.

Caplm. ix. in quo spaliter ostē
ditur qd qlibet rex seu pnceps tēpo

ralis cuiuscūq; status z cōditionis
existat nō solū in spūalibus: sed eti
am in tpalibus subditus est: z esse
debet summo pontifici.

Caplm. x. z vltimū in quo poni
tur epistola cōstantini directa vni
uersali ecclesie ex qua plura euidē
dentiora fienter qd in alijs capitulis
dicta sunt.

Caplm. xi. in quo dicit qd sicut est vna
ecclesia: ita est vn' vicarius xpi qd
vniuersali ecclesie preest.

Secūdnm qd
ait btūs Di
onisi' vltio
caplo de di.
no. Non est
mltitudo nō
participans
vno: s3 que

sunt multa ptib' sunt vnum toto:
qd sunt multa accidentib' sunt vnū
subiecto que sunt multa: numero
sunt vnum spē: z qd sunt multa spē
sunt vnum numero genere: z qd sūt
multa processibus sunt vnū princi
pio. Sicut ergo totum vniuersum
non dicit' vnū per aliquam vnā for
mam: sicut vnus homo dicit' vnus
vnitate suppositi z vnitate forme
sed dicitur vnum vnitate ordinis
z vnitate ipsius principis dei qui
totius mundi est finis z principi
um: quia sicut omnia producun
tur ab eo sicut a principio. ita omnia

reducuntur in ipsum sicut in finem
propter quod bene dixerunt p[ro]ph[et]e.
q[uod] sicut vnus est princeps: ita et vn[us]
dicitur p[ro]ncipat[ur]. Hoc aut[em] multo
magis veritate h[ab]et in sancta eccle-
sia: q[uod] et ip[s]um nomen insinuat. Nam ec-
clesia conuocatio d[omi]ni: vt dicit Ysi-
do. i. li. de regimine officiorum. i. di-
uersarum p[er]sonarum: in vn[um] vocatio
¶ Que ecclesia p[ro]p[ri]o p[ro]t[er] dici vna vni-
tate c[on]firmitatis: s[ecundu]m dona gratie i[n]
q[ui]bus conformant[ur] ecclesie m[em]bra et
maxie in virtutib[us] theol[og]icis. s. in
fide spe et caritate. Omnia eni ec-
clesie membra: id[em] credunt: id[em] spe-
rant: et id[em] diligunt: et circa ea-
dem opa. s. fidei et caritatis exerci-
tari debet. Unde ead[em] p[re]cepta ead[em]
sacramenta que sunt vasa gr[ati]e ead[em]
consilia: et id[em] diuin[us] cultus omi-
bus fidelibus p[ro]ponuntur propter
q[uod] bene scriptu[m] est in Act. q[uod] multi-
tudin[is] credentium erat a[n]i[m]a vna et
cor vn[um] in deo. Quod no[n] p[ro]uenit
dicere de hereticor[um] conuenticulis
que diuerse sunt diuersa et c[on]traria
oppinates et diuersos ritus: et sup-
stitutiones h[ab]ent vnde et heretici dicti
sunt quasi diuisi et hoc non in meri-
to: q[uia] s[ecundu]m sanctos et p[ro]ph[et]as bonuz c[on]-
tingit vno modo: mal[us] aut[em] multis
modis. Nam signum vno m[od]o attingi-
tur et multipliciter deriuat[ur] a signo
¶ Potest eti[am] dici sec[un]do sancta
ecclesia vna vnit[er] ordinis q[uod] ha-
bent m[em]bra eccle[esi]e inuicem et respe-

ctu finis. Nam sicut in corpore n[atu]rali
diuersa sunt m[em]bra. Non eundem
act[us] h[ab]entia vn[um]. tam[en] est corp[us]
ex eis compactu[m]: ut ponit ap[osto]lus. i.
ad cor. xij. que q[ui]dem membra sibi
diuersimode subseruiunt: vt id[em]
ap[osto]lus dicit: q[uia] non p[otes]t oculus dice-
re manui opa tua: non indigeo aut
iterum caput pedib[us] non estis mi-
hi necessarij: oculus enim indiget
manui eti[am] ad ipsum videre: q[uia] ni-
si purgaretur a manu: multotiens
impediret[ur] a visu. Manus eti[am] in-
diget oculo ad suum finem. Sic eti[am]
suo m[od]o arbitrari debemus in cor-
pore x[rist]i mystico q[uod] est corp[us] eccle-
sie et est vn[um] per gratiam: quia o[mn]es
nos sicut dicit ap[osto]lus in eodem lib. et
ca. In vno sp[iritu] vn[um] corpus. cuius
corporis caput est x[rist]us. Et m[em]bra
in hoc corpore sunt diuersi fideles
h[ab]entes diuersa officia: q[uia] s[ecundu]m q[uod] di-
cit id[em] ap[osto]lus ephe. iij. Quosdam
dedit ap[osto]los: quosda[m] p[ro]ph[et]as: et ali-
os euangelistas: alios pastores et
doctores: ad consumatione[m] sc[ilicet] i.
perfectionem in opus ministerij i[n]
edificatio[n]em corporis x[rist]i. Que m[em]-
bra inuicem s[ecundu]m q[uod] diuersas grati-
as a deo datas se iuuare et p[ro]tege-
re debent. Sicut videm[us] membra
facere in corpore naturali. Quia ocu-
lus qui pollet acumie et visus viget
sibi et manu. Id[em] aut[em] q[uod] videt po-
tentia gressiua et deficit in viuendo
seip[s]um portat et alia membra: sicut

et manus purgat pedem et oculum. Sic etiam suo modo est in unitate sancte ecclesie. Quia caput est princeps siue prelatus. Unde plati et principes dicti sunt capita populorum. Oculi possunt dici sapientes siue doctores qui debent alios illuminare. Manu sunt milites siue defensores ecclesie. Pedes possunt populares siue simplices et rudes: qui etiam debent sua diuersa officia exercere ad utilitatem corporis mystici ecclesie.

Est tamen quedam breuis similitudo et dissimilitudo attendenda inter membra corporis christi mystici: et membra corporis naturalis. Nam similitudo est in hoc: quod sicut membro corporis naturalis non potest esse nisi vere et non equo modo tamen maneat in corporis unitate: quia membrum aridum: et si coniungatur corpori naturali secundum continuitatem: non tamen coniungitur ei secundum influxum vite et virtutis: sicut etiam unitati corporis mystici ecclesie quam plures coniuncti sunt continuitate conuersationis exterioris: qui tamen a christo capite: et sua ecclesia influxum vite et salutis non recipiunt: quia non manent in radice caritatis et gratie: propter quod propter aliquos dicti sunt membra ecclesie: numero et merito sicut fideles uiuentes spiritualiter in gratia que est uita anime sicut suo modo: anima est uita corporis. Alii autem sunt membra ecclesie numero tamen: sed non merito: sicut

iacentes in peccato mortali: habente fidem informem: que fides ad salutem parum proficit nisi per caritatem formetur. Sed alij nec merito: nec etiam numero debent dici membra ecclesie: sicut pagani et infideles: qui omnino nullam fidem habent.

Dissimilitudo autem potest attendi in hoc quod omnia membra corporis naturalis sunt simul secundum tempus membra autem corporis ecclesie non sunt simul secundum tempus sed successiue continue generantur: quia generatio preterijt: et generatio aduenit quousque impleatur numerus filiorum dei predestinatus in ydeis eternis. Sed ad principale propositum reddeundo dicatur quod sancta ecclesia est una: sicut unum corpus ex multis membris: et sic unum totum ex multis partibus: que etiam omnia membra dicuntur unum non solum per istum ordinem quem habet inter se: sed etiam per ordinem quem habet per gratiam ad unum finem quem intendunt et ad quem ordinantur qui est beatitudo eterna.

Potest etiam tertio dici sancta ecclesia una unitate efficientis et regulantis: scilicet ipsius christi qui eam plantauit et ordinauit non solum secundum diuinam naturam. sed etiam secundum humanam: secundum quam factus est uia omnibus fidelibus tendendi in deum qui eam etiam continue regit et dirigit

per successores suos. Nam qz suaz
corporalem p̄sentiam subtractur
erat a suis fidelib⁹ expediens erat
vt alicui vni p̄mitteret ecclesie vni
uersale regimen: qz ecclesiam rege
ret loco ⁊ vice sui. Idic autem fuit
petrus: ⁊ in petro cōmissum ē regi
men omnib⁹ successoribus: quia ta
lis pt̄as similis ⁊ equalis in succes
soribus continuata est: ⁊ continua
bitur per dei gr̄am vsqz in diem iu
dicij. Qui ego pro te rogavi patrē
dicit dñs: ut non deficiat fides tua
qui perfecte in omnib⁹ exauditura
est pro sui reuerētia: vt s̄m hoc cō
grue v̄bum christi ad vniuersalez
ecclesiam. Ego vobiscū sum omni
bus dieb⁹ vsqz ad cōsumationē secu
li: exponi possit pro successorib⁹ su
is: qz qui per alium facit per seipm
facere videtur. Quilibet enim suc
cessor: licz non sit idem s̄m p̄sonam
pōt tñ dici idem s̄m potentiaz. Et
benedixit vsqz ad cōsumationē se
culi: qz deinceps tales successores
necessarij non erūt. Vnde ergo di
ctum ē qz sicut vna ecclesia: ita vn⁹
est ei⁹ pastor: ita qz sicut in vno spe
ciali populo alicuius particularis
ecclesie requiritur vn⁹ episcopus
qui sit illius populi caput: ita in to
to populo xp̄iano requiritur vnus
qz sit totius vniuersalis ecclesie ca
put. Et hoc est ille qui s̄m Ber. pa
rēt super terram nō habet: sed oēs
sibi subsunt iure diuino s̄m qz in se

quentibus capitulis magis appa
rebit. vna ergo ē ecclesia ⁊ vn⁹ epi
scopus. vna est sponsa: ⁊ vnus est
sponsus: significata cōuenienter p
tunicam in consutilem que diuisa
non fuit. Ex qua vnitare ⁊ etiam
ordine debito seruato resultat ipsi
us ecclesie miraculis fortitudo: qz
omnis virtus magis vnita ⁊ ordi
nata fortior est seip̄a dispersa: pro
pter qz in canē dicitur. Fortis ⁊ ter
ribilis: vt castrorū acies ordinata:
ita qz cōtra eam nunq̄ poterūt por
te inferi p̄ualere. vt scribit Ma
the. xvj. vt per portas inferi intelli
gantur hereticorū doctrine: s̄m qd
exponit glo. qz hoies a via verita
tis nituntur se ducere: vt tandē ad
inferos dēducantur.

Caplm. ij. in quo ostenditur qz
talis xp̄i vicarius vniuersalis pō
tifex est non solum ratione orbis:
sed etiā ratione vr̄bis.

G multis ante dictis sa
tis patere pōt qz xp̄i vi
carius ⁊ petri successor
totius orbis ē vniuer
salis pontifex. Nam petro vniuer
saliter dictū est a xp̄o sequere me.
Qd̄ itelligēdū est nō solū de genē
martirij: s̄z et de successiōe magiste
rij. nā andreas ⁊ p̄les alij secuti sūt
ip̄z i crucifixiōe: s̄z solū i petz sibi s̄b
stituit i officio maḡij. vñ glo. expo
nēs h̄ v̄bū dicit. Qd̄ in hoc qz dixit
dñs petro. sequere me: cūctorū fide

liū ipm magr̄m instituit. Sibi etiā
spūaliter ē dcm̄: pasce oues meas
z pasce agnos meos: nō has oues
vel illas: nec hos agnos: vel illos
sz simplr̄ oues z agnos. **¶** Exponēs
crisostom⁹ ait. **¶** Pasce oues meas
i. loco meo p̄posit⁹ z cap̄ esto fr̄m
z feruētēz amorē q̄ dicebas te h̄re
in me q̄ aīaz tuā p̄ me ponerēs: nūc
vice mei: pone p̄ ouib⁹. q̄d. ego oliz
q̄ tibi p̄miserā: nūc corā oībus fr̄i/
bus a firmo: vt z ipsi te in loco mei
assumentes: vbiq̄z fr̄arū te z in tuo
trono sedētes p̄dicēt z p̄firmāt: q̄te
nus natiōes p̄ orbē sic me a p̄re: sic
z te vice mei recipient ordine obe
diētē: z euāgelij auctoritate. Quā
rūcunq̄z ḡ vicarius xp̄i diuersas ec
clesias mediātib⁹ alijs pastoribus
regat z gubernet: nihilomin⁹ tñ in
mediatū regimē sup̄ q̄libet exerce
re pōt: qz sic alios assumit in pte so
licitudis q̄ nihil depit de plenitu
dine ptātis. **¶** Qd̄ satis p̄figuratū di
ci pōt in nauigatiōe discipuloz cupi
entiū ad xp̄m puenire q̄ appēbat in
litorē: qz sciens petr⁹ qz dñs est in
mare se misit alijs discipulis certis
z determinatis nauigijs puenienti
bus q̄ signū fuisse v̄z virilis ponti
fici petri q̄ nō nauē vnā: vt ceteri q̄
qz suā: sed seculū ipm suscepit gu
bernādū. **¶** **¶** Dare enī seculū est. per
naues aut̄ p̄ticulares ecclie contra
tes itelligi p̄nt. Ipse ergo solus sū
mus pontifex d̄z qz v̄l̄ ipse solus

se pontē fecit int̄ dēū z vniuersum
pplm xp̄ianū: p̄pter qd̄ signāter no
tat Crisostom⁹ q̄ dñs dans clauē
petro dixit. Quodcunq̄ ligaueris
sup̄ terrā erit ligatum z in celis: vt
d̄r̄ Math. xvi. Dans aut̄ ptātem
alijs aplis: nō dixit in celis: sed i ce
lo vno: vt apparet Math. xviii. z
hoc p̄tāto: qz alij apli nō sunt tan
te p̄fectionis sicut petr⁹. Et qz p̄e
cessor z successor sunt pares in offi
cio z ptāte: lz possint esse dispares
i vita z merito: si ptās xp̄i erat vni
uersalis z exellebat ptātē alioruz
aploz: qz p̄nceps aploz p̄stitutus
est: sic z ptās successorū excedit vi
rilitate z dignitate ptātem oīum p̄
latorū aplis succedentiū. vñ z ipse
solus p̄ quādam anthonomasiam
aplicus d̄r̄ qz ab aplis inchoata: z
p̄ ipsos gubernata z ordinata: z v̄l̄
qz ad mūdi f̄minos v̄bo p̄dictas ex
tensa: qz in oēm terrā exiuit sonus
eoz z in fines orbis terre verba eo
rum. **¶** Sed ad videndū p̄sequen
ter q̄ summus pontifex nō solū p̄
orbem: sz etiā p̄pter vrbez v̄lis vi
carius dici debeat: distinguendo ē
de v̄li ecclesia. **¶** Quia vno mō
v̄lis ecclesia dici pōt q̄ p̄stat ex oī
bus particularib⁹ ecclesijs s̄m quē
modū loq̄tur Aug. xij. de ciui. dei
ca. xi. oñdēs q̄ sicut vniuersa mors
p̄stat ex oīb⁹ mortibus v̄z ex morte
corpis cū corp⁹ p̄uat aīa: z ex mor
te aīe cū a corpore sepata punitur:

7 p̄dicatōis

7 mortis

et ex morte totius hominis quod dicitur secunda
mors ex qua nulla est posterior. Et
hanc triplicem mortem deus premina-
tus est homini sub uno nomine mortis cum
dixit morte moriemini etc. **S**ic
et vniuersalis ecclesia dicitur quod constat
ex omnibus ecclesijs particulari acce-
ptis secundum quem modum loquitur apostolus cum
dicit. instantia mea quotidiana so-
licitudo omnium ecclesiarum: et secundum hanc
acceptiōem ecclesia romana: non est
vniuersalis ecclesia: sed principalis ec-
clesie prima videlicet et principalis: quia
in illa plenitudo potestatis existit. Ad
ceteras autem particulares ecclesias
aliqua pars plenitudinis deriuatur.
Sed alio modo dicitur vniuersalis eccle-
sia illa que sub se continet vniuersas
ecclesias: et hoc modo romana ec-
clesia est ecclesia vniuersalis: quia sub se con-
tinet alias ecclesias quas habet dirigere
et ordinare. unde et ipsa sola pri-
uilegia singularis dignitatis cete-
ris ecclesijs est prelata. Ita quod sicut
deus dicitur vniuersis dominus: quia vniuersa sub
eo continentur: ita romana ecclesia di-
citur vniuersalis ecclesia: quia continet sub se
ecclesias vniuersas. Et sicut eius
episcopus pater eius est et pastor omnium pa-
storum. Ita romana ecclesia mater
est et caput omnium ecclesiarum. Hec est
illa romana ecclesia: que secundum ciril-
lum in libro taurox nunquam de aliquo
errore verecundata fuit: sicut alie
quod plures ecclesie sed stabilita manens
imponit silentium et obturat ora omnium

hereticorum. Unde ergo dictum est quod
non solum ratione orbis summus ponti-
fex dici debet vniuersalis vicarius.
Quod bene ostendit gelladius pertra-
ctans de pontificatu et morte beatorum
apostolorum petri et pauli. Sancta inquit
mater romana ecclesia nullis synodi-
chis constituta: ceteris ecclesijs prela-
ta est: sed euangelica voce domini et sal-
uatoris nostri premissum obtinuit dicens
Tu es petrus et super hanc petram edi-
ficabo ecclesiam meam: cui data est so-
cietas beatiissimi pauli apostoli. qui non
diuerso: ut heretici garrunt: sed in
vno tempore eodemque die in urbe roma-
na cum petro sub cesare nerone ago-
nicas coronatus est et pariter predictam
ecclesiam romanam christo domino consecra-
uerunt: ac ceteris urbibus in vniuer-
so mundo sua corporali presentia: ac ve-
nerando triumpho preterierunt. Pro-
tanto et romana sedes prior est omni se-
de dignitate. Item antiochena sedes
prior sit tempore. Immo non solum iure
diuino: sed etiam humano quod est expro-
fissum et quodam modo declarati-
uum diuini iuris romana ecclesia
caput est omnium ecclesiarum. Talem
enim legem Constantinus imperator qui
tunc tenebat monarchiam imperij in
sui conuersione edidit et promulgauit
quod sicut imperator romanus caput erat
totius imperij sicut romanus ponti-
fex caput ab vniuersis episcopis ha-
beretur.

Capitulum. iij. in quo agitur quod pote-

stas spiritualis: cuius apicez in vli
ecclesia t3 summ⁹ pontifex pcedit
ptatem tpaletm non solū dignitate
sed etiā tempore z causalitate.

Quod ptas spūalis fu
erit pōz tpe ptate tpa/
li appere possit. ¶ Dno
in lege nature ante di
luuiū in quo tēpore de rege aliquo
nulla fit mentio: nec q̄tum ad nom̄
nec quātuz ad rem. Vnde tamē fit
mentio de re: q̄ est sacerdotiū: qz le
gitur de abel qui fuit i pncipio hu
mani generis qd̄ obtulit dño de p/
mo genitis gregis sui. ¶ Post dilu
uium vero de re: que est sacerdoti
um statiz fit mentio: ante q̄ fiat mē
tio de rege: nec de regno. vñ statiz
cū egressus est noe d̄ archa cū vxo
re z filijs eius legimur q̄ edifica
uit noe altare dño: z tollens de cū
ctis peccorib⁹ z volucribus mun
di obtulit olocasta sup altare: z
odoratus est dñs odorem suauita
tis. ¶ Sed regnū videtur incepif
se in nembroth qui post mltas ge
neratiōes post diluuium descēdit
de stirpe noe. lz ipse vere z proprie
rex dici non posset: qz eius regnuz
legitimum non fuit: sed magis per
quādam vsurpationē z inuasionē.
Vnde legitur gene. x. q̄ ipse ince
pit esse potens in terra: z q̄ princi
pium regni ei⁹ fuit in babilone per
inuasionē. vnde dicebat robustus
venatorz boiuz coram dño. i. exter/
minator z oppressor amore domi
nandi. Quod regna fm Augu. in
lib. de ci. dei propria regna dici nō
debent: sed magis quedam magna
latrocinia. Sed quātum ad diuinā
institutionem attinet: non solum sa
cerdotium precessit regnuz: siue sa
cerdotes reges. Sed etiā potestas
regia spiritualis precessit potesta
tem regiā temporalē: vt distingua
mus inter potestatem sacerdoti
alem: z potestatem regiā spūalem: si
cut distinximus suo modo iter po
testatem ordinis z ptatem iurisdic
tionis: quia habētes ptatem iudi
candi seu iurisdictionis in spiritua
libus non minus pprie dicunt ha
bere potestatem regiam: nec min⁹
pprie dicunt reges q̄ habentes
ptatem in temporalib⁹. Immo tā
to verius dicunt reges quāto re
gimen in spiritualib⁹ excellentius
z dignius est quā regimen in tem
poralibus. ¶ Aaron ergo qui nō
solum sacerdos erat: sed etiā ptā
tem talem regiā spūalē aliquo mo
do habebat: qz ei⁹ erat iudicare de
qbusdam spūalib⁹: vel de qbusdā
que erant figura spūalium sicut di
scernere inter leprā z leprā: z iudi
care inter mundū z imundū: z alia
huiusmōi multis ānis pcessit saul ē
qui fuit prim⁹ rex israelitarū. Vñ
Ysidorus in lib. de personis eccle
siasticis initiuz sacerdotij. Aaron
fuit quāquā Melchisedech prior

obtulerit sacrificiū. Etia post hūc
Abraam Ysaac ⁊ Jacob. Sed isti
spontanea volūtate nō sacerdoti/
li auctoritate fecerūt ista. Ceteruz
Aaron prim⁹ in lege sacerdotale
nomē accepit primusq; pontificali
stola indutus victimas obtulit iu
bente dño: ac loquēte ad Moyses
tolle aaron ⁊ filio eius. ¶ In lege
vō euāgelica simul fuit sacerdotiū
cū ptāte regia spūali: ⁊ et t̄pali q̄tū
ad rē. lz nō q̄tū ad ipsi⁹ vsū: q; vsū
ptātis t̄pali: nec xp̄us: nec et apli
ex certis cāis exercere voluerūt q̄
infra dicent. ¶ Sed q; ptās spūa
lis sit p̄or dignitate ptāte t̄pali mul
tipliciter p̄bari pōt. ¶ Et primo
rōne obiecti: q; sicut spūs nobilioz
ex corpore: ⁊ spūalia nobilioza cor
poralibus: ita ptās spūalib⁹ digni
oz est ptāte t̄pali. ¶ Hoc etiam p̄
bari pōt rōne finis: q; finis ad quē
ordinat ptās temporalis sunt v̄tu
tes ⁊ beatitudo q̄ acqri p̄nt ex pu
ris naturalib⁹: q; finis ⁊ principal
intentio cuiuslz legislatoris d; esse
ciues bonos facere ⁊ eos ad virtu
tem inducere. Sed finis ad quē or
dinat ptās spūalis: sunt uirtutes ⁊
bitudo super nālis ad quā venire
nō possumus ex puris naturalib⁹.
Quanto ergo finis nobilioz fine tā
to ptās spūalis nobilioz ptāte t̄pa
li. p̄pter q; bene dictum est. xcvi.
di. c. duo quippe sunt. Nō taz p̄cio
suis est aurū plūbo: q; regia ptāte

ordo sacerdotalis ē altior. Et hūc
duplicem modū p̄oritat̄is siml po
nit Hugo de sacris lib. ij. parte. ij.
vbi dicit. Qd aut spūalis ptās q̄
tum ad diuinas institutiōes p̄tinet
sic prior t̄pe ⁊ maior terrena digni
tate in illo antiquo veteris testm̄
p̄positio aperte declarat. vbi p̄mū
a deo sacerdotiū institutū est. ¶ Do
stea vō sacerdotiū iubente deo re
galis ptās est ordinata. ¶ Sed q;
tertio ptās spūalis sit p̄or ptāte tē
porali causalitate p̄bari pōt: q; ab
illa dependet sicut a eā efficiente:
⁊ sic a eā finali: ⁊ aliquo modo sicut
eā formali. ¶ Primū apparet q;
si ptās t̄pali d; esse iusta ⁊ legiti
ma: vel est cōiuncta spūali in eadē
p̄sona: vel est instituta cōpletive:
⁊ approbatiue p̄ ptātem spūalem.
vñ ptās que t̄pali est apud infide
les legitima nō d; q; per spūalem
ptātem nō est ratificata ⁊ approba
ta. Sicut etiā ⁊ ipsoz m̄rimonium
lz sit aliqua r̄ verū: nō t̄m dicit̄ per
fectū ⁊ ratū: q; indiget ratificatiōe
⁊ approbatiōe per spūalem ptāte;
Et hoc est qd dicit Hugo d̄ sancto
victore: spūalis ptās terrenā ptā
tem instituere h; vt sit: ⁊ iudicare
si bona nō sit. ¶ Dependet etiam
ptās t̄pali a ptāte spiritali sicut
a eā finali: q; cū finis t̄pali ptātis
sit nālis felicitas: ordiari debet ad
finem ptātis spūalis q̄ est felicitas
sup nālis. Et iō potestas t̄pali est

pp̄ter sp̄ualem sicut pp̄ter suū finē
Sicut enī videm⁹ in artibus q̄ mi-
litaris ē finis fr̄nefacti ē pro t̄ato
q̄ finis firnefactiue ordinat̄ ad fi-
nem militaris. Si ergo ⁊ in p̄posi-
to pt̄as sp̄ualis finis est pt̄atis t̄pa-
lis: q̄ sicut finis ad finē sic pt̄as a
pt̄ate ordinat̄. ¶ Dependet etiā
tertio pt̄as t̄palis a pt̄ate sp̄uali ali-
quo modo sicut a cā formali q̄ per
ipsa efficit̄ ⁊ formatur: vt sicut lux
d̄r forma coloris: q̄ color non p̄t
mouere visum nec suū actū exerce-
re sine luce exteriori: ⁊ caritas etiā
dicitur forma aliarū virtutū: nō q̄
sic forma inherētis: sed q̄ alie vtu-
tes sine ea debitū ⁊ meritoriū actū
exercere non p̄nt. Sicut et nec t̄pa-
lis pt̄as debite legitime suū actum
exercere p̄t: nisi p̄us sit formata ⁊
ratificata p̄ sp̄ualem pt̄atez. Et hic
est q̄ in signum approbatiōis ⁊ ra-
tificatiōis reges a pontificib⁹ i vn-
gunt̄. Vnde ergo dictū est q̄ sp̄ua-
lis pt̄as non solum t̄pe ⁊ dignitate
sed etiā causalitate p̄cedit t̄po-
ralem potestatem.

¶ Capl̄m. iiii. in quo in cōi. oñdit̄
q̄ pt̄as summi pontificis se exten-
dit ad sp̄ualia ⁊ t̄palia.

Ut in quodaz vli videat̄
tur quō pt̄as sūmi pon-
tificis se extēdat ad spi-
ritualia ⁊ t̄palia p̄mit-
tenda est p̄mo distinctio istarū du-
arum pt̄atum. Quā distinctionez

aliqui sumūt ex dupla p̄positione: s.
clericorū ⁊ laycorum. Nam multitu-
do vt dicunt: sine vniuersitas xp̄ia
norū h̄z duo latera. latus dextrū
q̄ est clericorū: ⁊ latus sinistrū q̄ ē
laycorū. Pr̄mū lat⁹ h̄z respicē pt̄as
sp̄ualis q̄ dirigē h̄z i q̄ h̄is p̄tinent
ad sp̄ualem vitā. Sed sinistrū lat⁹
q̄ est laycorū respicere h̄z pt̄as t̄-
poralis q̄ habet in terrenis ⁊ t̄po-
ralibus dirigere ⁊ illa ministrare
pt̄as ergo sp̄ualis p̄est clericis ⁊ t̄-
poralis laycis. ¶ Sed hoc nō vi-
detur vsq̄ quaq̄z sufficienter dictū
q̄ licet clerici quodā sp̄uali modo
sint sub sp̄uali pt̄ate eo q̄ ad ipsam
p̄tinet ordinare ⁊ determinare ea q̄
spirituali vite cōueniunt: layci ta-
men etiā spirituali potestati debēt
esse subiecti ⁊ maxime in cāis sp̄ua-
libus q̄ sunt potiores t̄poralibus
Nam eo ipso q̄ potestas t̄poralis
p̄existit in sp̄uali: sicut virtus in
ferior in superiori: vt infra maḡ vi-
debitur. Quicūq̄ sunt sub potesta-
te temporalis. sunt etiā ⁊ sub sp̄uali
licet nō ecōuerso. Nam sub sp̄uali
sunt tam clerici q̄ layci. licet clerici
spiritualius: q̄ sp̄ualr electi sunt in
sortem dñi. Sub t̄pali tñ solum sūt
layci: nec h̄i sub sūt pt̄ati t̄pali quē
admōz ad oīa: q̄ i sp̄ualib⁹ s̄ subie-
cti ⁊ p̄nti spirituali: nec etiā omnia
tempora sunt sub pt̄ate temporalis:
q̄ non ecclesiastica beneficia: nec
etiā illa oīa que ecclesijs quocūq̄

modo debito acquisita sūt. **E**t ideo cōuenientius accipit̄ harū duarū potestātū distinctio ex dupla vita. s. spiritali et tēporali. Nam ad potestatē spūalem pertinent ea q̄ spiritali vite. attribuunt̄. Ad tēporalem autē illa que ad terrenā vitam pertinent. Dicit̄ autē vita spiritalis qua aīa uiuit ex deo p̄ gratia. Sed tēporalis qua anima uiuit ex corpore: q̄ sic anima est vita corporis: ita deus ē vita anime. Non tamē talis distinctio sic precise est accipienda q̄n potestas spiritalis respiciat tēporalia. et etiā potestas tēporalis aliquo mō spūalia q̄ sic potestas spūalis respicit oīa temporalia s̄m directiōis et imperium: ut cōsequēter magis uidebitur sic tēporalis potestas que est intra ecclesiam ministrat tēporalia et ordinat illa seu ordinare debet ad finem spiritalis vite. Abusor enī tēporalium dicit̄ d̄z qui illā nō ordinat ad uitā spiritualem. Nam sicut cognitio. sensibilius deseruit cognitioni intelligibilius et ordinatur ad eam ita usus tēporalium deseruire debet vite spūali et ordinari ad illas. Et etiā pro tanto ut magis dicūt regibus adhibetur unctio que spiritalitatem designat: et iniungunt̄ ī brachijs ad significandū q̄ eorū ministerium ad finē spiritalis vite p̄ncipaliter ordinari debet. Non tamē per hoc talis potestas dicit̄

spiritalis: q̄ denominatio debet fieri a fine proximo quē intendunt. Sicut etiā effect⁹ nō denominatur a causa remota: sed a p̄xima nisi acciperemus spūale: put̄ precise diuiditur contra tēporalē: q̄ sic finis talis potestatis spūalis dici possit cū ipsius officium non solū sit gubernare quantum ad corpora et q̄ntum ad res exteriores que vite corporali deseruiunt. Sed specialius sit inducere populum subiectū ad uirtutes et ad opera uirtuosa q̄ deseruire possunt beatitudini illi que in p̄senti vita naturaliter acquiri potest. Que opera pro tanto spiritali dici possunt: q̄ ad animā pertinent que spiritalis est. Sed accipiendo spirituale illud q̄d pertinet ad animam nō s̄m sua naturalia: s̄ per gratiam et alia dona que respiciunt beatitudinē super nālem: sic secularis potestas non dicit̄ spiritalis: sed contra ipsam diuiditur. Ipsa enim sc̄m huiusmodi intendit et intendere d̄z beatitudinē ad quam perueniri potest per p̄ncipia naturaliter indita: sed potestas spiritalis intendit beatitudinem super naturalem: que parata est homini ex diuina prouidentia. Quia tamē iste due beatitudines: ita se habent q̄ una ordinatur ad aliam sicut finis secundarius ad finem p̄ncipalem: necessario oportet q̄ potestas illa que intendit fi-

nem secundarij obediāt ⁊ obsequa-
tur illi que intendit finem p̄ncipa-
lem: quia sicut finis sub fine: ita po-
testas sub potestate: ⁊ p̄ consequēs
omnia que subduntur sub potesta-
te temporaliter erunt sub imperio po-
testatis spiritualis: p̄talia tēpo-
ralia ad spiritualia ordinantur ⁊ or-
dinari debent. Ille ergo qui habet
plenum dominiū in corpore misti-
co ecclesie cuiusmodi est summus
pontifex: ⁊ licet in mediate respici-
at spiritualia, tamen quia omnia tē-
poralia ad spiritualia ordinantur:
habebit etiam dominiū in tempo-
ralibus: quia ea que sunt ad finem
debent sumere mensuram ⁊ neces-
sitatē ex ip̄o fine ex hoc est quod
dicit beatus Bernardus ad cōra-
dum imperatorem. Legi quippe:
omnis anima potestatibus subli-
mioribus subdita sit: ⁊ qui potesta-
ti resistit: dei ordiatōi resistit. Quā
sententiam cupio vos ⁊ omnibus
modis moueo vos custodire: ⁊ in
exhibenda reuerentia summe ⁊ a-
postolice sedi: ⁊ beati petri succes-
sor: sicut ipsa ⁊ vobis vultis ab vni-
uerso seruari imperio. Et glo. sup
illud psalmis. Et nunc reges intel-
ligite erudimini qui iudicatis ter-
ram. dicit q̄ christus hic loquitur
ad reges terre dicens. Et nūc me
constituto rege sicut predixi. Ego
autem constitutus sum ab eo rex.
Nos reges q̄ iudicatis terrā ne cō-

tristemini: s̄ intelligite ⁊ erudimini. ex-
pedit. n. vobis vt sub illo sc̄itis a q̄
ē intellectus ⁊ eruditio. Et expedit
vt temere nō deuiamini sic illi q̄ n̄
li putant se esse subiectos ⁊ domo-
oium seruiatis. i. xp̄o. Et si, xp̄o q̄
re ⁊ eius vicario quem sui loco p̄-
fecit ecclesie. Et si reges ei obedi-
re debēt quare h̄ij omnis qui qua-
litercunque subsunt regibus. Et
vt sit ad vnum dicere omēs reges
⁊ pontifices cuiuscunque status p̄-
eminentie existat eius imperio s̄-
duntur: quia omnis potestas ⁊ in
pontificibus: ⁊ in principibus se-
cularibus deriuatur a potestate
christi vicarij. In pontificibus qui-
dem secundum eandem rationem
⁊ secundum eundem agendi mo-
dum. licet non secundum pulchri-
tudinem: quia non assumuntur ad
plenitudinē potestatis: sed ad par-
tem sollicitudinis. Sed in p̄ncipi-
bus secularibus talis potestas de-
riuat magis deficienter: quia in
eis solum est potestas sup tempo-
ralibus: ⁊ est in eis s̄m aliam ratio-
nem ⁊ aliū agendi modum quā sit ī
pontifice: vt in sequentis capitulis
magis videbitur. Ad presens au-
tem solum sit vniuersaliter dictus:
quod potestas summi pontificis
se extendit ad spiritualia ⁊ tem-
poralia. Que absolute intelli-
gitur sic fuisse concessa cum di-
ctum fuit Petro. Pasce oues

⁊ distinet

meas. Et hec potestas lz vna possit satis conuenienter dici in xpi vicario qz cõiter que distinguunt in inferioribus vnica inueniunt in superioribus dñi duplex potestas per respectum ad actus diuersos. Nam put exercet actus spuales et administrat spiritalia dñi potestas spualis. put autez impat cõsulit et dirigit in temporalibus dñi temporalis. Que duplex potestas pfigurata dici potest per duo luminaria magna. s. solẽ et lunam q̄ posuit deus in firmamento celi. i. in vniuersali ecclesia: vt per luminare maius q̄ preest diebus. i. in spualibus intelligatur potestas spualis. Sed per luminare minus q̄ preest noctibus. i. in temporalibus intelligatur potestatem temporalem: qz luna recipit claritatem et sole et ab ipso illuminatur et perficitur: ita potestas temporalis formatur et perficitur per spuales qz nulla potestas secularis vera et perfecta est: nisi ratificetur et probeatur per spuales. vnde Hugo de sacris xpi ane parte. ij. cap. iij. Spualis potestas terrenam potestatem instituere habet et formare: et etiã iudicare si bona nõ fuerit. Quod bñ pfiguratum dici potest in populo isrlitico qui figura erat populi xpiani in quo electione summi principis et regis nõ comisit deus populo sed sibi reseruauit. vnde in dñtro. scribitur. Eum constitues regẽ quem dñus deus tuus elegerit. Hec aut dei ordinatio in illo pmo declarabatur per pphas aut sacerdotes

a quibus in yngebant aliqui reges Quare et in nouo testõ hic proportionaliter fieri habet per sacerdotes spiritalẽ potestatem habentes. ¶ Est etiã et hec duplex potestas significata per duos gladios: de quibus scribitur Luc. xxij. vt per gladium extra-ctum intelligatur spualis que sumus pontifex debet habere ad vsum: sed per gladium q̄ in vagina remansit intelligatur potestas in temporalibus quaz habet ad nutum. Nec per hoc minus perfecte habet talem gladium materialẽ que habet potestas secularis: quia nobilius est habere aliqd ad nutum q̄ ad vsum: sicut nobilius est habere aliqd virtualiter q̄ habere illud formaliter. Solum enim ad in vnitionẽ que fecit potestas spualis monstrando voluntatem suam: qz in vnitione actus voluntatis dicit et suadendo armorum assumptionem contra maleficos principi seculari cui materialis gladius commissus est exponendo etiam diuinã legem in qua precipitur maleficos non patieris viuere debet princeps secularis arma sumere et gladio materiali vti. Et hoc est quod dicit Ber. iij. lib. de cõsideratione loquens ad Eugenium papam. qui tu denuo vsurpare gladium temporis quem semel visus es reponere in vaginam. tuus ergo est et ipse euaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertineret: et id dicentibus ap̄lis ecce gladij duo hõ nõ rñdisset

dn̄s satis ē: sed nimis vterq; ergo
ē ecclesie ⁊ spūalis. s. gladius ⁊ ma-
terialis. sed his quidem p̄ ecclesia
ille vero ⁊ ab ecclesia exercendus
Ille sacerdotis his militis manu:
sed sane ad nutum sacerdotis ⁊ ad
iussu impatoris.

T La plm. v. in quo spūaliter p̄ba-
tur q̄ summus pontifex plenā p̄tā-
tem h̄z in spūalibus.

N igitur alij quocunq; pre-
lati ecclesie possint di-
ci capita suorum aposto-
lorum summus tamē pon-
tifex caput vniuersale est quodam
spirituali modo ⁊ ip̄oꝝ ⁊ totius ec-
clesie: ⁊ ideo dictus ē pater patrum
⁊ pastor pastorum. Et sicut videmus
in corpore naturali qd̄ caput dupli-
cem influxum h̄z respectu mēbroꝝ
vnus quidē influxus ē interior p̄t
a capite d̄riuat̄ uis motiua ⁊ sen-
sitiua ad alia mēbra alius autē ē ex-
terior s̄m quādam interiorē guber-
nationē p̄t homo p̄ visum ⁊ alios
sensus qui sunt in capite dirigitur
in exterioribus operationib;. Sic
dicere possumus de capite mistico
vniuersalis ecclesie: q̄ ip̄m quodā
singulari modo spūaliter oīa mem-
bra ecclesie interioris dirigere hab̄z
expiando a culpa ⁊ sanctificando
per gratiam: ⁊ etiā quodāmodo ex-
terioris in relaxatione penarum: ⁊ in
obligatiōe sentētie. Itam expiare a
culpa quod fieri h̄z p̄ clauēs eccle-

sie spūaliter cōpetit successori bea-
ti petri cui. p̄tās clauium singulari-
ter data est: vt per euz ad alios de-
riuetur ⁊ in ip̄o date sunt vniuer-
sali ecclesie ⁊ nulli possit in esse sa-
lus: nisi talibus clauib; se subiciat
q̄ s̄m sui plenitudinem solum sunt
apud successorē petri summū pon-
tificem. Unde glo. super illo ver-
bo. Quodcūq; ligaueris super ter-
ram ⁊c. dicit. Ideo petrus spūali-
ter clauēs regni celozū ⁊ p̄ncipatū
iudiciarie p̄tatis accepit: vt omnes
intelligant credentes per orbes qd̄
quicunq; ab vnitate fidei: vel soci-
etatis illius. quolibet mō semper
ip̄os segregant: tales nec auinculis
peccatorū absolui: nec ianuam pos-
sunt regni celestis ingredi. Si ergo
sibi competit p̄ncipaliter ab omni
culpa purgare: quia sicut eius po-
testas se extēdit ad omnia loca ad
omnem gregē: sic se extendit ad ex-
piationem cuiuslib; criminis: quia
solius eius est vti clauē quam ha-
bet inquālibet ⁊ super quolib; cri-
mine. Unde soli petro querenti a
christo. Si peccauerit in me frater
meus dimittaz ei vsq; septies. Re-
sponsum fuit: non dico tibi vsq; se-
pties: sed vsq; septuagies septies.
Quod verbum aliqui ⁊ magistri
exponentes dicunt. Septenarius
numerus est numerus vniuersitatis
⁊ in seip̄m multipliciter significa-
re pōt vniuersorum vniuersa pec-

cata: quia solus petrus et per con-
sequens solus eius successor potest:
non solum omnia: sed omnium crimi-
na relaxare. Sanctificare etiam per
gratiam: ministerialiter ad ipsum
pertinet: quia status eius fundamē-
tum est et principium totius sanctifi-
cationis. et ab eo idem status omnis
sanctificatio in ecclesia deriuatur.
Ubi enim est dare magis et minus est
dare ibi. vnum maxime tale quod est
causa alij: ut sunt talia. licet enim
alij rectores ecclesie qui succedunt
alij apostolis christi vicarij: di-
cantur iuxta illud quod in prefacti-
one dicitur quos operis tui vica-
rios eidem scilicet gregi contulisti
preesse pastores vnus tamen est prin-
cipalis vicarius qui principaliter
christi vices gerit in terris a quo om-
nis sanctificatio radicaliter et mi-
nistrally vniversali ecclesia pro-
uenit. Quod prefiguratur dici po-
test in veteri lege in eo quod David
xxiiiij. summes sacerdotes instituit
quibus tamen vnum prefecit. per quod
bene dicit Bernardus quod sunt qui-
dem et alij celi ianitores et gregum
pastores. Habent enim alij assigna-
tos greges et singuli: singulos. Sed
huic vni sunt vniversi crediti: nec
tantum modo ouium sed et pastorum.
¶ Habet etiam istud caput misti-
cum super vniverso grege speciali-
ter dirigere ad modum capitis natu-
ralis: speciali quodam modo dire-

ctione exteriori: ut in obligatione
sententie et relaxatione penarum.
Nam ipse potest tam forti vinculo
alios excommunicare et ligare et pri-
uare comunione ecclesie: ut a nullo
alio cuiuscumque status et conditionis
existat ab hoc absolui possit nisi in
mortis articulo. Hic est qui per qua-
dam excellentiam potest homines
tradere sathane: ut ex tunc ab eo ve-
raripossit et spiritualiter et corpora-
liter. ¶ Habetur etiam singularem
excellentiā in relaxatione penarum
comunizando fidelibus spirituale
thesaurum ecclesie cuius ipse est pre-
cipuus dispensator. Nam sicut in cor-
pore naturali videmus quod membra
sunt sibi inuicem comunizatiua et eti-
am propter se inuicem patiuntur: quia
patitur oculus et minuitur brachi-
um: dolet caput et purgatur stoma-
chus. ¶ Ita quod minutio brachij et
purgatio stomachi redundat in p-
fectum oculi et capitis. multo ma-
gis hoc arbitrari debemus in mem-
bris spiritualibus: ut et ipsa sint mul-
to magis ad inuicem communica-
tiua et compassiua: quia cum dicat
quodam diuinum bonum multo
magis reseruari habet in membris
spiritualibus quam corporalibus christi
ergo sicut caput corporis misti-
ci et sancti: sicut ipse membra ma-
gis comunizat nobis sua bona quam
quodcumque membrorum corpora-
le cuique membro corporali: et magis

sunt in profectum nostrum: passio christi et sanctorum suorum quam sit passio cuiuscumque membri in profectu alterius membri. Hoc ergo summus pontifex nobis de thesauro christi et aliorum sanctorum communicare et a penis nobis debitis propter peccata absolvere quando nos facit partipes passionum ipsorum. Nam multi martyres sunt qui plus sustinuerunt de pena quam eorum delicta meruerint. totum autem istud plus cessit in thesaurum ecclesie. cuius thesauri thesaurarius et dispensator est summus pontifex. Juxta dictum beati Joannis crisostomi exponens illud verbum. Surgens petrus in medio fratrum etc. Est apud inquit sanctissimum beati apostoli chozi camerarius et portarius ipsius christi et eius thesauro. Si ergo aliquis peccator per multos annos teneretur penam subire et tenere pro delictis: quia hoc est dicere penitens quasi penam tenens: ut dicit Augustinus in libro de vera et falsa penitentia. potest summus pontifex de thesauro passionis christi: et martyrum communicare huic penitenti: ut sit ab omni tali pena absolutus. Sicut ergo aliquis commiseretur remissionem pene: si alius pro eo satis fecisset: ita etiam et si sibi applicatur satisfactio alterius pro eum qui potestatem habet. Et hic modus contingit in indulgentiis da-

ris: quia in talibus indulgentiis de pena nihil dimittitur: sed unius pena alteri computatur. Unde et annus indulgentie tantum valet quantum penitentie secundum taxationem factam a sacerdote vel a iure vel a iusticia divina. In relaxatione ergo penarum in obligatione sententie in expiando a culpa et in sanctificando per gratiam atque alij actus spirituales reduci possunt: summus pontifex speciale ministerium tenet: ut non solum in iurisdictione: sed etiam in clauibus ordinis aliquam prerogatiuam habeat. Quia licet papa sacramenta que sunt a sacra gratie in mutare non possit sicut nec fides. tamen circa modum dispensandi sacramenta multa ordinare potest. Et potest committere in inferioribus: ut aliqua sacramenta dispensant et conferant sicut sunt in inferiore ad sacramentum confirmationis: qui alias per commissionem factam ab inferiori conferri non possent. Unde ergo dictum est quod summus pontifex plenam potestatem habet in spiritualibus. **C**apitulum. vi. in quo ostenditur quod summus pontifex etiam in temporalibus habet plenitudinem potestatis.

Nec ex predictis si bene considerentur satis inferri possit quod plenitudo pontificalis potestatis ad temporalia se extendat et ex debito ordine uniuersi que de necessitate

requirit quod omnia reducantur in unum
ac etiam ex ordine finium: quia si-
cut finis potestatis temporalis est
sub fine potestatis spiritualis: ut
superius dictum est: ita potestas sub
potestate. **P**otest tamen nihilomi-
nus hoc idem in presenti capitulo
triplici via ostendi. Quarum prima
sumitur ex vniuersali regimine re-
rum. Secunda ex speciali regimine
hominum. Sed tertia ex preminencia
potestatis spiritualis ad potesta-
tem temporalem. **P**rima via su-
mi potest ex verbis dyonisi in an-
gelica yerer. dicentis quod lex diuini-
tatis est infima per media in sup-
rema reducere et si infima reduce-
retur in medietate in suprema: et
sicut media talis lex diuinitatis non
seruaretur. Quas ergo potestates
quae sunt in ecclesia ex ipso ordine vni-
uersali rerum concludimus ordina-
tas debere esse. nec ordinate essent
nisi una esset sub alia: et una reduce-
retur in suprema per aliam iuxta sen-
tentiam Augu. dicentis. iij. de trini-
tate ca. iij. quod quemadmodum corpo-
ra grossiora et inferiora per subtili-
ora et potentiora quodam ordine re-
guntur: ita omnia corpora per spi-
ritum: et vniuersa creatura per crea-
tores suos. Omnia ergo creata quo-
dam ordine reducuntur in deum:
ita quod vbi erunt varia et diuersa regi-
mina omnia quae inferiorum regimine reducantur in
superius: et quodam ordine totum re-

ducatur in duces. Ita quod dominium
temporales inferiores reducuntur in do-
minos temporales superiores: et vni-
uersaliter temporaliter dominantes
reduci debet in spirituale domini-
um. Et si dicatur ad hoc quod principes
debent esse subiecti potestati spiri-
tuali et ipsorum dominium. bene debet
reduci in dominium spirituale. hoc
tamen intelligi debet spiritualiter
tantum et in spiritualibus non tamen tempo-
raliter et in temporalibus talis respon-
sio non euacuat virtutem rationis fa-
cte. Nam si solum spiritualiter re-
ges et principes subessent ecclesie
iam non esset potestas sub potesta-
te: nec temporalia spiritualibus
nec reduceretur infima in suprema
per media sicut lex diuinitatis re-
quirit. Unde sicut omnia corpora
etiam in medio quod corpora subsunt spi-
ritibus et recognoscunt spiritus esse
supra se: sic temporaliter domina-
tes etiam ut temporaliter dominan-
tur debent subesse spirituali domino
et recognoscere suum superiorem christi
vicarium spiritualiter dominantem
Secunda via que sumitur ex spe-
ciali regimine hominum talis est. Si-
cut homo quia constitutus est ex du-
plici substantia. scilicet anima et corpore:
indiget duplici cibo corporali. scilicet et
spirituali iuxta dictum saluatoris no-
stri: non in solo pane vivit homo. ita
etiam indiget regimine duplicis po-
testatis: quarum una respicit corpo-

ra et infert corporales penas alia re
spicit animas et infert spirituales
penas: ut excommunicacionem et se/
parationem ab ecclesia. Sicut ergo
spiritus ordinatus est ad dirigendum
corpus: et corpus est et esse debet sub
spiritu in homine bene ordinato: ita
et potestas spiritualis ordinata est
ad dirigendum temporalem: et tem/
poralis debet sibi subesse et obedi
re. Si enim ex anima et corpore non
fieret aliquid unum et corpus non
ordinaretur ad animam et esset sub ani
ma a parentia haberet si diceret quod
iste due potestates sunt diuerse et
vna ad aliam non ordinat. Sed quia
ex anima et corpore fit unum et corp^{us}
ordinatur ad animam: et est sub ani
ma: ita et isti duo gradus sunt iste due
potestates que ordinate sunt pro sa/
lute hominum vna ordinat ad ali
am et est sub alia et dirigi et corrigi
debet ab alia: ut sic vere possit di
ci quod sicut christus a quo vtraque po
testas dependet caput est secundum
animas et secundum corpora: ita et eius vi
carius potestatem habebit: non so
lum super animas et super hijs que
animas respiciuntur: sed etiam super
corporibus: et super temporalibus que
spirituali vite deseruiunt. ¶ Tercia
autem ratio que sumitur ex pre
eminencia harum duarum potestatum ad
inuicem talis est. Potestas spiri
tualis precedit potestatem tempo
ralem non solum tempore et digni

tate: sed etiam casualitate: ut dictum
est. Sed que sic se casualitate precedunt
vnum continetur in alio sicut infe
rius in suo superiori: et sicut causa/
tum in sua causa. Sed que sunt in/
feriorum continentur in suis supe
rioribus: et que sunt causatorum con
tinentur in suis causis. Potestas
ergo temporalis continebitur in
potestate spirituali. Qui ergo con
cessa est potestas spiritualis con
cessa est et temporalis que in ipsa con
tinentur: quia cui conceditur princi
pale conceditur et accessorium quod
ad principia necessario consequi
tur et in ipso continetur: sicut est in
proposito. Hanc autem potesta
tem licet non habeat eo modo prin
ceps spiritualis quo habet princeps
temporalis habet tamen eam mo
do perfectiori et excellentiori: quia
si non habet eam: ut eius opera in
immediate exerceat nisi in certis et de
terminatis casibus. habet tamen
eam excellentius quia imparando
dirigendo et corrigendo. Et possunt
hee due rationes confirmari ex quo
dam quasi communi dicto. Dicunt
enim doctores satis communiter quod
spiritualis potestas: potestatem tem
poralem iudicare potest ratione
delicti et eam requirere pro defensio
ne ecclesie: ex quibus dictis satis
videtur sequi quod in temporalibus
ei subijciatur quia et ipsa potestas
temporalis non plus videtur pos

se de iure cōmuni in sibi subiectos
nisi ratione delicti animaduertere
et exactiones facere non pro libito
voluntatis: sed pro bono statu rei
publice. Ex quibus omnibus satis
videtur esse conclusum. quod etiam in tē
poralibus summus pontifex plenam
potestatem habet iuxta illud quod
habetur. xxij. d. c. omnes ubi dicitur quod
ecclesiam solus ille fundavit scilicet
christus et supra petram fidei mox nascē
tis erexit qui beato petro eterne vi
te clavigero terreni simul et celestis
impij iura cōmisit. ¶ Si enim nō
ita esset quod summus pontifex vter
que gladium habere imperfectior esset
sacerdos in lege gratie quā fuerit in
lege nature: vel etiam in lege moy
si. Nam de Melchisedech legitur in
Gen. quod cum hoc quod erat sacerdos
dei altissimi: erat etiam rex. De moy
se etiam cum quod officium regis exer
cebat licet rex non diceretur legiti
mus quod sacerdos erat: iuxta illud ps
Moyses et Aaron in sacerdotibus
eius: quia et officium sacerdotis non
exerceret in offerendo hostias offe
rebat tamen vota populi. Et ideo ysi
dorus lib. de personis ecclesiasticis:
querens cuius figuram faciebat moy
ses. Si enim filij Aaron presbytero
rum figuram faciebant. Aaron autem
summi sacerdotis. Moyses autem
que prefigurabat. et respondet quod in dubi
tant per omnia christum qui fuit rex et sa
cerdos et mediator dei et hominum

qui est verus dux et populi verus
princeps sacerdotum et dominus ponti
ficis. Si ergo dicere nolimus sicut
nec debemus quod sacerdos imperfectior
sit in statu gratie quā fuerit instanti
bus illis qui non erant gratie affir
memus summum pontificem vtrumque
gladium habere. ¶ Et si queratur quā
do et quomodo talis potestas in tēporali
bus concessa fuit petro: dicendum quod
ex pluribus prerogatis sibi a christo
spiritualiter collatis et ex multis simi
bus ad ipsum singulariter directis h
colligi possit. Nam sibi dictum est
a christo. Tu vocaberis cephias: sibi
dictum est: pasce oves meas: sibi di
ctum est: confirma fratres meos: si
bi etiam collate sunt claves regni ce
lorum: et ut dictum est. cui committitur
principale committitur et accessorium et spi
ritualiter quando tale accessorium
continetur principali sicut inferius in
superioris quod pertinet in presenti mate
ria. ¶ Est tamen diligenter consideran
dum quod hominum temporalia aliter subsunt potestati
temporalis: et aliter spirituali. Nam temporalis subsunt
in mediate quantum ad immediatam
dispensationem et administrationem:
sed spirituali subsunt quantum ad prin
cipalem ordinationem: quia ut li
berius talis potestas vacare possit spi
ritualibus operibus ad que principa
liter ordinata est: decens non est: ut
in mediate se occupet circa se occu
pet circa exercitium temporalium
nisi in casu necessitatis dirigendo cō

fulendo et imperando. Et hoc est quod dicit Bernardus in libro de consecratione ad Eugenium papam. Indigne ibi usurpatus apostolicus officium vile et gradum contemptibilem: vocat contemptibiles illos qui sunt minoris meriti et inferioris gradus quia ut subiungit apostolus episcopum instruens ait. Nemo militans deo implicat se negociis secularibus: ubi aliquando ut conuenienter ait idem Bernardus. aliquis apostolorum iudex sedit hominum: aut diuisor terminorum ante distributor terrarum Christus etiam ait. Quis me constituit iudicem super vos. Non ergo transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui. Nihilominus tamen conuenienter. idem Bernardus dicit mibi. non videtur bonus estimator rerum qui indignus putat apostolicis seu apostolicis iuris non iudicare de talibus quibus datum est iudicium in maiora. Si ergo regulariter de talibus temporalibus potestas spiritualis intrinsece se non dicitur expediens tamen est: ut de talibus se intrinsece in casu directionis et necessitatis. ¶ Et si dicatur quod Christus: nec etiam beatus Petrus tale potestatem temporalem aliquando exercuerunt: quia Christus dixit in Joanne. Regnum meum non est de hoc mundo dici potest quod hoc fecerunt ad edificationem ecclesie et virorum ecclesiasticorum: ut darent eis exemplum declinandi

implicationem et sollicitudinem rerum temporalium: ut in spiritualibus et portioribus liberius possent intendere. Sed licet illi talem potestatem non exercuerunt non tamen ipsa posteriorum et successores indebite et incongrue aliquando exercere dicuntur quando hoc viderint expedire. Nam Christus et etiam apostoli multa sequenda et ordinanda dimiserunt suis successoribus secundum diuersa tempora et diuersus status ecclesie: que ipsi per se ipsos tunc non executi sunt nec ordinauerunt: quia nec protunc oportuit ut pulchre ponit Augustinus in epistola ad comitem Bonifacium: ut supra dictum fuit. Quod ut clarum fiat inducenda sunt verba Augustini in propria forma dicentis sic. Quod enim dicunt quod contra suas in pietates leges iustas institui nolunt non petisse a regibus terre apostolos talia nec contra aliquos regum auxilium vocasse. non considerant aliud tunc non fuisse tempus et omnia suistemporibus agi. Qui enim in episcopum tunc crediderat imperator qui eius proprietate contra impietatem leges ferendo se uiret quam ad huc illud propheticum complebatur. Quare fremuerunt gentes: et populi medicati sunt inania. Abstiterunt reges terre et principes conuenerunt in unum aduersus dominum et aduersus Christum eius. Non dum autem agebatur

q̄ in eodeꝝ ps̄. Paulo post dicitur
Et nunc reges intelligite erudimi
ni qui iudicatis terras. Seruite do
mino in timore ⁊ exultate ei cū tre
more. Quomodo ergo reges serui
unt domino in timore: nisi ea q̄ cō
tra iussa dñi sunt religiosa se veri
tate p̄hibendo atq; plectendo. ali
ter enim seruit quia homo ē. aliter
quia rex est. Quia enim homo est:
seruit viuēdo fideliter qz vero rex
ē seruit: leges iuxta p̄cipiētes ⁊ cō
traria p̄hibentes conuenienti vi
gore santiendo sicut seruiuit Eze
chias ⁊ tēpla ydolorū ⁊ illa excel
sa que contra dei p̄cepta fuerāt cō
structa destruēdo. In hoc ergo ser
uiunt dño: reges inquantū sunt re
ges cum ea faciunt ad seruiendunt
q̄ non possunt facere nisi reges. Cū
itaq; nondū reges dño seruirent
tp̄ibus ap̄torum: sed adhuc medi
tarētur in ania aduersus eum ⁊ ad
uersus xp̄m eius non utiq;: utique
tunc possent impietates legib; p̄
biberi sed potius exerceri. sic enī
ordo tporū voluebatur: vt ⁊ iudei
p̄dicatores xp̄i occiderent putan
tes se obsequiū deo facere sicut p̄
dixerat xp̄us ⁊ gentes fremuerunt
aduersus xp̄ianos ⁊ omnes patiē
tia martyrum vinceret. Postea
vero cū cepit impleri q̄ scriptum
ē: ⁊ adorabunt eū omnes reges ter
re omnes gentes seruient ei. quis
mente sobrius dicat nolite cura

re in regno vestro a quo teneatur:
vel oppugnet ecclesia domini no
stri non ad vos pertinet. Ex qui
bus verbis Augu. satis apparet
quod plura non exercuerunt apo
stolique successores ip̄orum decen
ter exercent p̄pter diuersam cōdi
tionem tēporum.

Cap̄lm. vij. in quo adducitur
aliqua motiua nitentium p̄bare qz
summ; pontifex plenā ptātem non
h̄z in temporalibus.

Non obstantibus ratō
nibus ⁊ apertis aucto
ritatibus q̄i p̄missis
capitulis ponebantur
ostendentibus qz potestas summi
pontificis ad temporalia se exten
dat sunt. non nulli de suo ingenio
presumentes qui dicunt qz sicut in
veteri testamento reges erant sub
iecti sacerdotibus solum quātum
ad spiritualia. Unde ab eis in vi
gebantur ⁊ instruebantur. non au
tem quātum ad tēporalia: quia po
testatem temporalem ab eis nō re
cognoscebant. Immo magis econ
uerso in temporalibus ipsi sacer
dotes subdebantur regibus: sicut
reges subditi erant sacerdotibus
in spiritualibus. Sicut etiam vt di
cunt debet esse in nouo testō quod
est in veeteri significatum ⁊ p̄figu
ratur: qz omnia in figura continge
bant illis: vt potestas spiritualis
sic ordinata sit ad spiritualia. non

super illis t'p'alibus que sunt regū
z p'ncipum intrmittere se nō de/
beat nec possit: sed solū intrmitte
re se potest de illis t'p'alib' que i me
diate spū'alibus sunt annexa: sicut
sunt ecclesiastica beneficia z alia q̄
cunq; tēporalia quocūq; modo ad
ecclesiam in mediate p'tinentia cuz
solum in cāis spū'alibus ptās tem/
poralis sit ptāti t'p'ali subiecta. Qd̄
nituntur multipliciter probare.

TPrimo sic nulla ptās extendit
se ad ea que non sunt sui ordinis. s; z
t'p'alia sunt extra ordinem spū'alis
ptātis. ergo spiritualis ptās ad il/
la non se extendit. **T**Præterea
iste due ptātes sunt distincte z vtra
q; sic in mediate est a deo q; vna in
aliam nō reducitur: q; impiū a solo
deo est z a solo dco habet sic inuif
xx. q. iiii. capi. quesitum ergo ptās
spū'alis ad tēporalitatē illam q̄ im/
perium respicit non se extendit.

TPræterea d' iure ab ipatore nō
potest appellari ad papā: sicut ha
betur extra de appellatōib'. hoc
aut nō esset si talis potestas t'p'alis
eēt sub spū'ali. **T**Præterea eccle
sia recognoscit tēporalia a princi/
pibus secularib'. vnde z tributuz
soluit ecclesia impatori: vt habet i
xi. q. i. c. magnum. **T**Præterea si
summus pontifex h; ptātem in spi
ritualib' z tēporalibus videtur q̄
potestas t'p'alis supfluat: z frustra
sit. deus at z natura nihil facit fru

stra. ergo huiusmōi t'p'alia ad pote
statem tēporalem spū'alem nō per
tinent. **T**Præterea cui nō compe
tit vti materiali gladio non h; po
testatē tēporalem: sed spū'alem po
testatē non cōpeti vti materiali gla
dio: sed solum hoc cōpetit tēporali
potestati s'm qd̄ dicit glo. sup illo
verbo ad Ro. Non sine causa gla
dium portat qd̄ intelligenduz ē de
temporali potestate que h; gladiū
ad puniendū corporaliter malos.

TPræterea s'm Hugo. in lib. de
sacramētis. Spiritualis potestas:
nō ideo p'fidet: vt terrene in suo iu
re p'iudiciū faciat: sicut ipa terrena
potestas q; spirituali debet nunq;
sine culpa vsurpat. p'iudiciū autē
faceret si de tēporalib' pertinen
tibus ad tēporalē ptātem se in/
tromitteret ergo talia tēporalia ad
spiritualem non pertinet. **T**Præ
terea beatus Ber. in lib. de p'sola
tione ad eugenius papā loquēs de
impialib' insignijs z ornatib': seu
apparatib' dicit q; sūm' pontifex i
talib' nō succedit petro sed p'stati/
no. ergo iure d'ino nō cōpetit petro
sed successoribus t'p'alis potestas.

TPræterea vicari' vt iuriste di
cunt nō h; totā illā ptātē quā h; il
le cui' est vicari'. S; papa ē vica
rius xp'i. nō ḡ hēbit totā illā ptāte z
quā hūit xp's. S; ptās illa q̄ in xp'o
fuit vnita z extendebat se ad spū'a
lia z t'p'alia diuisim z p'tialr cōicata

spirituali pon

est hoibus. ita q̄ summo pontifici
cōicata est ptās i spūalib⁹: in q̄bus
pōt vicarius. Sed p̄ncipi seculari
cōicata ē ptās in spūalib⁹: ⁊ h̄z hoc
dicit vicari⁹ xp̄i i t̄palib⁹. **C** Pre
terea glo. sup illō ps. Tibi soli pec
caui dicit rex oibus est supior. ⁊ iō
a deo tm̄ q̄ est maior eo ē puniēdus
Si q̄s enī de pp̄lo peccauit deo pec
cauit ⁊ regi. ⁊ ideo a rege puniēdus
ē. Rex nō non h̄z hoiez q̄ sua facta
diudicet ex quo videt sequi q̄ eti
am rōne delicti nō possit ptās spiri
tualis de regibus ⁊ p̄ncipib⁹ t̄pa
libus se intrmittere.

C Caplm. viij. in quo soluunt rō
nes ⁊ motiua n̄tentiū p̄bare q̄ sū
mus pontifex in t̄palibus nō habz
plenitudinem ptātis.

Rationib⁹ ⁊ motiuis ni
tentiū p̄bare q̄ sūmus
pontifex in t̄palib⁹ ple
nam ptātem nō h̄z non obstantib⁹:
absolute dicēdū ē sicut supius dice
batur q̄ loquendo de ptāte spūali
plenaria q̄ solū est i sūmo pontifi
ce q̄ ip̄e plenitudinē ptātis h̄z ⁊ in
spūalibus ⁊ in t̄palib⁹. Secus ē de
ptāte spūali alioz pontificū: qui p̄
sunt determinatis eccl̄ijs: q̄ talib⁹
ptātibus quātūcunq̄ spūalis sint
regulr loquendo secularis ptās nō
videt esse subiecta tēporaliter ⁊ in
hijs que p̄tinent ad bonū ciuile: s̄z
solum spūaliter: ⁊ in hijs que dire

cte respiciunt salutē aie. vnde in ci
uilibus ⁊ t̄palib⁹ magis obediēdū
est tali ptāti tēporali. Sed in tēpo
ralibus ⁊ in hijs q̄ directe respici
unt salutē aie magis obediendū ē
pontifici. Secus aut̄ est de ptāte sū
mi pontificis. q̄ sup spūalib⁹ ⁊ t̄pa
libus v̄le regimē h̄z: nō solū iure nā
li ⁊ diuino: vt supra p̄batū est: s̄z et
iure humano ex cōcessione a p̄stan
tino ip̄eratore facta: q̄ monarchiaz
tenebat impij. Que tm̄ p̄stantini cō
cessio facta beato siluestro eiusque
successorib⁹ cū concessit eis regimē
terrenū: ⁊ tēporalia insignia ⁊ offi
cia nihil aliud videt fuisse: q̄z iuris
diuini declaratio: ⁊ q̄dam etiā co
operatio ordinata ex diuina p̄uidē
tia: in cuius manu est cor regū: quia
s̄m sententiā sapientis. Cor regis i
manu dñi quocūq̄ voluerit n̄tet il
lud: vt ptātem quā hēbat xp̄i vica
rius iure diuino liberi⁹ ipsā exerce
re posset de facto q̄z ante tempora
imperatoris p̄dicti p̄pter tyranno
rum persecutionē exercere non po
terat. Vel etiā dici posset q̄ ex hu
iusmodi cōcessione summus ponti
fex magis in mediate se intrmitte
re potest de tēporalib⁹. Quod pa
tet ex hoc quia cum vacat imperiū
in mediatā iurisdictionem exercet:
⁊ exercere debet in rebus tēporali
bus ad imperium pertinentib⁹: l̄z
etiam alias de talib⁹ tēporalib⁹
se intrmittere possit ⁊ debeat sicut

ex pluribus dictis superius satis manifestum est: et manifestius fiet ex solutione eorum que dicta sunt in contrarium. ¶ Et primo ad illud quod fundamentaliter adducebat de veteri testamento dicendum est quod sacerdotium veteris legis: licet esset figura sacerdotij noue legis. ab eo tamen multipliciter deficiebat quia sacerdotium illud erat carnale: et per carnalem propagationem succedebat quam documque ad spiritualia obsequia ordinatum esset. In christo etiam promittebantur temporalia in mercedem iuxta illud Isa. i. Si uolueritis et audieritis me bona terre comedetis. Sed sacerdotium noui testamenti non est per successionem carnalem. Et in ipso principaliter promittuntur eterna temporalia autem solum adduntur in substantiatione iuxta illud euangelij. Primum querite regnum dei et iusticiam eius: et hec omnia addicientur uobis. Ipsi etiam potestatem non habebant iudicandi in spiritualibus: sed in aliquibus que erant spiritualium figura sicut iudicare iter leprosum et mundum et imundum et similia. Et ideo mirandum non est si in veteri testamento sacerdotes in temporalibus subdebantur potestati terrene: quia tunc summa potestas erat potestas temporalis. Sed in nouo testamento ubi principaliter promittuntur eterna et spiritualia solum adduntur in substantiatione suprema potestas erit

potestas spiritualis: cui nec essario subiecta ponit spiritualia et temporalia. Et propter hoc sacerdotium veteris legis tanquam carnale et imperfectum fuit temporale et finem habuit Sacerdotium autem noue legis quod est sacerdotium christi et eternum: ut quilibet sacerdos in noua lege dicatur sacerdos secundum ordinem melchisedech qui ordo perpetuum erit: et non secundum ordinem Aaron qui erat auferendus Non ergo sequitur si in veteri testamento sacerdotes subiecti erant regibus in temporalibus: quod propter hoc sic debeat dici in nouo. ¶ Tunc consequenter respondendum est ad illa que adducebantur in contrarium. Nam cum primo arguebatur quod nulla potestas extendit se etc. ¶ Dicendum est quod tales ordines non sic sunt diuersi qui unus reducatur in alium sicut ordo corporalium. Alius est ab ordine spiritualium: et tamen ordo temporalium substantiatione est ordini spiritualium: et ordinatur ad ipsum. Sic suo modo est de potestate temporalis et spiritualis: quia una subest alteri et subseruit ei: ita quod non solum dignitate: sed etiam causalitate una est sub alia: et quia que sunt causatorum pre insunt causis: ut dicit Dionysius de diuino. potestas spiritualis continebitur in potestate spirituali suprema. Sunt ergo distincte potestates secundum se. non tamen sunt distincte secundum primariam auctoritatem: quia utraqque uni conuenit.

Ad aliud cū dicebat q̄ iste sūt
due ptates distincte ⁊ vtraq̄z me/
diatē est a deo: dicēduz q̄ verū ē q̄
sunt distincte. vna tñ reducitur ad ali/
am sicut ad cāz vtraq̄z tñ i mediate
est a deo: ⁊ vt hic clarius videat cō/
siderandū ē q̄ sicut hūana nā nālr
ad socialē vitā: qz hō nāliter ē aial
socialē ⁊ politicū: ita nāliter incli/
natur ad regimē: ⁊ ad h̄ vt ab alio
regat. qz pp ignorantia hoīuz ⁊ ma/
litiā volūtatis expedit in hoīb⁹ eē
aliquos q̄ sint aliorū rectores p̄ q̄s
ignorātes dirigant: ⁊ peccātes co/
hibeant. Et qz hic ichoatiue h̄z eē
a nāli hoīum inclinatioe: ⁊ op⁹ nāe
ē opus nāe dei. iō talis ptas dī ex
diuina institutioe: ⁊ impiū dicit a so/
lo deo: qz eo ipso q̄ op⁹ nāe est op⁹
dei iuxta illud qd̄ dcm̄ ē ipsis regi/
bus. Sap. vj. Data est a dño ptas
vobis ⁊ vī ab altissimo dño pficiē
tñ ⁊ formaīr h̄z eē talis ptas a ptā/
te spūali que ē p̄ grām ⁊ a deo quo/
dam spāli mō deriuat. vñ ⁊ vnctio
adhibeīr regib⁹ ⁊ xpianis in signuz
ratificatiois ⁊ approbatiois: qz sic
p̄ ministeriū spūalis ptatis fit aliq̄
xpianus: ita eiusdē ministerio d̄z fi/
eri aliq̄ cōpletive p̄nceps xpiano/
rū. **N**el ēt possit dici q̄ dato qd̄
impiū sit a deo. ita q̄ nō beāt huma/
na auctoritate: nō tñ segtur q̄ nō sit
a papa q̄ vices deo t̄z in terris: nō
tñ ita ē de auctoritate spūali sup̄/
ma q̄ sic est a deo: ⁊ ex dīna institu/
tione: vt a nulla alia auctoritate su/
periori pfici vī formari beāt. **A**l so/
lo ergo deo est impiū h̄z eē informe
⁊ impfectū: ⁊ s̄m eē formatū ⁊ p̄fe/
ctuz ē a deo mediantib⁹ illis q̄ hēnt
spūalem ptatez in ecclia. vñ ⁊ ptas
humana ap̄ infideles de qua mi/
nus q̄tumcūqz vī sic ex inclinatioe
nāe ⁊ possit dici legitima si p̄pleat ⁊
in effectū ponat ex cōi cōdito ⁊ cō/
sensu illoz ad quos p̄tinet ordina/
re semp̄ tñ in formis dicit: qz p̄ spū/
alem ptatez nō est approbata ⁊ ra/
tificata. grā enī h̄z pficere ⁊ forma/
re nām. **C**onsiderandū tñ est q̄
cū dicim⁹ impiū siue regimē a solo
deo hēri. hoc intelligēdū est altero
duoz modoz. Quia vel a deo p̄ui/
dente sicut sunt regimina bona que
admodū acq̄rendi: ⁊ q̄tum ad vsū
quātū ad modū acq̄rendi: qm̄ legi/
time acq̄sita sunt: vt in lege nāe ex
cōi p̄dito ⁊ consensu multitudinis:
⁊ in lege mosayca ex spāli dei ordi/
natioe: ⁊ in lege xpiana ex institu/
tione illoz q̄ vicē dei gerūt in terr̄
que admodū ēt ad vsū qm̄ tali adepto
regimine p̄tingit aliq̄s recte ⁊ de/
bite vti. **N**el secūdo dicunt ta/
lia regimina eē a deo nō p̄uidēte: s̄z
maḡs p̄mittēte sic mala regimia que
admodū ad vtrūqz: ⁊ que admodū
acq̄redī: ⁊ que admodū ad vsū qm̄ i/
talib⁹ vtrūqz eoz vel alterū deficit
q̄ regimia aliq̄n de⁹ p̄mittit pp̄ pctā/
pploz: vel ad p̄batioem bonorum

vel etiā ad punitiōez maloz. Que
pmissio pro loco ⁊ tēpore iusta dici
dicitur sicut q̄ pulchre ponit glo. sup il
lo v̄bo apli. non est ptās nisi a deo
iniustū inquit nō est: vt ip̄obis ac
cipientib⁹ nocendi. potestātē bono
rum patientia p̄bet: ⁊ maloz iniq
tas puniat. Nam per ptātez diabo
lo traditā. ⁊ Job p̄batus est vt iu
stus apparēt: ⁊ Petr⁹ tēptatus ne
de se p̄sumerz: ⁊ Paulus colaphi
zatus ne se extolleret: ⁊ iudas dā
natus: vt se suspenderet. Et sic do
min⁹ iniustā ptātez sepe regnare p
mittit: vt ex ipsa aliqd bonū elicia
tur. Et sicut hoc regimina oīa ⁊ po
testates oēs a deo eē dicūt: lz diuer
simode. Vnde ⁊ ipsi Pilato dixit
dñs. Non hēres in me ptātem nisi
p̄mū datum esset desup. Et si tales
aliqñ dicātur regnare: non ex deo
exponēduz ē: qz nō deo operante s̄
solū permittēte. ¶ Ad aliud cuz
dicebat de appellatiōe dicendum
q̄ verū est in differenter in aliqbus
tñ casibus ⁊ qñibus arduis bene
pōt appellari. Et si dicat i iure q̄
tpalia non subsunt iurisditiōis pa
pe. hic intelligēdum est quēadmo
dum in mediata ⁊ regularēz execu
tionē. Quā etiam executionē in me
diatā aliqñ exercet: ⁊ exercere pōt
vtrōne delicti: ⁊ qñ aliquid fuerit
ambiguū ⁊ difficile ⁊ qñ impiū va
cat: ⁊ in plurib⁹ alijs casib⁹ q̄ in iu
re notant: ⁊ adhuc notari possent

¶ Ad aliud cum dicebat q̄ eccle
sia recognoscit tēporalia: ⁊ tunc di
cendū q̄ verū est quātum ad in me
diatam executionē. non tam quēad
modum ad p̄ncipalem ptātez: qz
talem ptātem secularis p̄nceps d̄
recognoscere a papa. Et ista duo
stant simul q̄ secularis p̄nceps po
testatem super temporalib⁹ a pa
pa recipiat: ⁊ tam in mediata exe
cutionē que ad talem ptātem sequi
tur. aliquando recognoscat papa
a p̄ncipe seculari. Nam sicut vide
mus q̄ rex pōt a suo milite aliq
temporalia recognoscere si ius q̄
haberet miles in temporalibus re
gi donaret. Sicut etiam suo modo
pōt ecclesia ab impio: ⁊ regib⁹ ⁊ p̄n
cipibus tēporalia recognoscere: si
ius q̄ in eis habent ecclesie donēt.
¶ Et ad illud quod dicitur detri
buto dicendū q̄ ecclesia non soluit
tributum impatori in recognitiōez
dñij. S̄ pro pace ⁊ quiete qua de
bet ecclesiam tueri ⁊ defensare. vñ
magis soluit tributum sicut quod
dam stipendium: vt talia bona tē
poralia tueat q̄ in recognitionem
dñij. ¶ Ad aliud cum dicebatur
q̄ potestas tēporalis superflueret:
dicendum q̄ non p̄pter hoc super
fluit. ymmo necessario requiritur ad
hoc vt ptās spūalis nō intēdat opi
bus viliorib⁹: s̄ sit liberior ad va
candū spūalib⁹: ⁊ p̄ administratō
nem tpaliū: ⁊ inferiorz non impediā
d

a gubernatione spūali ⁊ superior. **¶** Ad aliud cū dicebat q̄ sicut si bi non cōpetit vti gladio materiali ita nō videt hēre ptātem tpalem. videndum sicut dicit Ber. ad Eugēnium papaz q̄ si nullo mō gladius mālis ad ecclesiam ptineret dicentibus aplis. Ecce gladij duo. hoc non r̄ndisset dñs satis est: s; nimis est. vtrūq; ergo gladium h; ecclesia sicut vtrāq; h; ptātem: aliter tñ ⁊ aliter: q; gladium spūalem hab; ad vsum sed māle adnutuz sicut superius declaratum fuit. In cuius signum in benedictione ⁊ coronatione impatoris sūmus pontifex sumit gladium vaginatū de altari ⁊ tradit ipm impatori dicens. Accipite gladiuz desup bti petri corpore sumptū per manus n̄ras lz indignas vice tñ ⁊ auctoritate sanctorū aploz cōsecratas imperialiter tibi cōcessum ad vindictaz maloz v̄o laudem bonozū. Et similr accingit illi ensem dicēs. Accingere gladiū tuum sup femur tuū potētissime ⁊ attende q̄ sancti nō in gladio sed per fidem vicerunt regna. In quibus verbis satis innuit q̄ summ⁹ pontifex vtrūq; gladium h; aliter ⁊ tñ aliter. **¶** Ad aliud cum dicebatur q̄ tunc potestas spiritualis terrene potestati p̄iudicium facere, videndum q̄ ptās spiritualis nullum p̄iudiciuz facit ptāti temporali: sed ipsam dirigit ⁊ corrigit in agendis

cu; sua ptāte abutitur. Immo magis tunc exercet qd̄ sibi deberet: q; sicut spūs ordinatus est ad dirigēda corpora: ita ptās spiritualis ad dirigendum tpalem. Et sicut scia sacre scripture iudicat quālibet tēporalem sciaz pbilosophicā: sic spiritualis ptās iudicat quālibet tēporalem: sed tpalis ptās nullo modo directe de spūalibus se intrōmittere d; nec pōt: q; nullum agēs agit nec agere potest: vltra suā specie; propter quod punitus est rex Ozias lepra in fronte: vt diuinum officium celare nō posset: vt scribitur. ij. per alip. xxij. ca. quid dignitatem sacrificandi: ⁊ officiu; sacerdotij sibi vsum pare volebat minādo azarie ⁊ alijs sacerdotibus restentibus sibi: ⁊ instruentib⁹ ipsuz q̄ h; ad officium suū non ptinebat: sed ad filios Aaron sacerdotes q̄ ad buiusmōi ministerium p̄secrati erant. Immo nec etiā de ipsis tpalibus q̄ spūalib⁹ sunt annexa: p̄sona layca se intrōmittere d;: sicut sunt ecclesiastica bñficia: q; si p̄sona layca recipe non pōt ecclesiasticū bñficiū: multo min⁹ pōt illud dispēfare ⁊ alteri p̄ferre. Nōt tñ ad hoc ex p̄cessione ptātis spūalis aliquid instrāliter opari sicut p̄ntando vel noiano vel aliqd̄ file faciēdo. Nō ḡfile ē de ptāte spūali respectu tpaliū: ⁊ de ptāte tpali respectu spūaliū sic i arguēdo dicebat. **¶** Ad aliū

cū arguebat de successione p. beatū
Ber. dō est q̄ sūmus pontifex suc-
cedit petro in ptāte spūaliū: vt talē
ptātem h̄z iure diuino: sed cōstanti-
no succedit p̄t h̄z eam iure huma-
no qd̄ est aliquo mō declaratiuū z
manifestatiuū dīni iuris: vt sup̄ius
dcm̄ ē. ¶ Aliud qd̄ arguebat de
vicario dicendū est q̄ supposito di-
cto iuristarū de noīe vicarij qd̄ im-
portet ptātem nō plenā: z papa nō
hēat totā illā plēitudinē ptātis quā
hūit x̄ps sicut etiā sup̄ius visum est
q̄ aliquā ptātem x̄ps hūit: quā nul-
li hoīum cōcauit: vt ptātem excel-
lentie in sac̄ratis: z etiā cōferre ef-
fectū sac̄ri: sine ritu sac̄ri z pla-
silia nō tñ ex hoc seq̄tur qd̄ ptātem i
tpa-
lib̄. Sibi nō cōcauēit: q̄ h̄ rōni re-
pugnat si debite cōsideret̄. *ordo* *ordo* tpa-
liam ad spūalia. Nam t̄palia recte
administrari non p̄nt nisi p̄ spūalia
ordinent̄. Et ideo ille q̄ p̄est in spū-
alibus ōz etiā vt in t̄pali-
bus p̄sit ōz
dinatio p̄ quos z eql̄iter ip̄a t̄palia
p̄gruo mō dispēsanda z ordināda
sunt. Et pro t̄ato sine hesitatōe asse-
renduz eē v̄z q̄ oīs ptās z iuris di-
ctio tā t̄pali-
bus q̄z spūali-
bus q̄a x̄po est
cōicata z tradita h̄mōi residet ap̄d
summū pontificē: a cuius ptāte z
obedientia siqs se subtrahit desi-
nit esse membrū ecclesiastici corp̄is
nec verus xp̄ianus dici potest: q̄a
dum sp̄nit christi vicarium x̄pm
sp̄nit qui suis discipulis dixit.

²⁰⁵
Qui sp̄nit me sp̄nit z procul,
dubio mēbrū dyabolicū z anti xp̄i
censeri debetur. ¶ Ad aliud cuz
dicitur q̄ rex non habet hominem
qui sua facta diiudicet dicendū q̄
potestas tēporalis cum iudicatur
a spūali nō iudicatur ab homie
sed maḡ iudicatur a deo cuius vi-
ces spūali-
bus potestas gerit i ter-
ris. ¶ Mel dicendū q̄ illa aucto-
ritas intelligenda est de summo re-
ge spūali. s. de summo pontifice
qui a solo deo iudicari potest q̄ ve-
re z proprie potest dici rex reguz z
dñs dominantium: q̄ ad ip̄um spe-
cialissime pertinet totam ecclesi-
siam regere z iudicare tam in spū-
tialibus q̄z etiā in temporalibus
vt superius visum est. Vnde cum
ecclesia proprie posse dici regnum
ipse dicitur rex ecclesie.

¶ Cap̄m. ix. in quo sp̄aliter ostē-
ditur q̄ qlibet rex seu p̄nceps tēpo-
ralis cuiuscūqz status z cōditioni
existat nō solū in spūalibus: sed eti-
am in t̄pali-
bus subditus est: z esse
debet summo pontifici.

Nec ex hijs que supe-
rius dicta sunt de po-
testate summi pontifi-
cis super spūalib̄
z temporalibus satis manifestū eē
possit diligenter considerāti q̄ re-
ges z principes cuiuscūqz p̄minē
dū

tie et conditionis existunt non solum
in spiritualibus: sed etiam in temporalibus
sunt potestati spirituali supreme subiecti
Potestatem tamen nihilominus habent spiritualiter in
potestati causa tribus vijs ostendi. ¶ Quarta
prima sumitur ex rerum temporalium do-
minio. ¶ Secunda ex ipsarum rerum one-
re. ¶ Tertia ex dictione principij
quod huiusmodi temporalibus presunt. ¶ Pre-
terea primum considerandum est: quod homo
non dicitur dominus rerum quantum ad ipsam
naturam. Hoc enim modo solus deus
est dominus rerum qui eas creauit et insti-
tuit. Sed pro tanto homo dicitur dominus
rerum quia ipsis utitur: vel quia habet potestatem
utendi eas. Nullus ergo iuste pos-
sidet aliquid temporale secundum ius diuinum nisi
si ab eo qui est dominus rerum secundum substantiam
recognoscat. et eius domino voluntarie se subdat a quo illud tenet
et possidet et cum hoc huiusmodi re-
bus ad illum finem utatur ad que sibi
collate sunt. Et pro tanto infideles
quia debito modo non fuerint iniuste temporalia
possidere dicuntur de iure diuino quicquid
sit de iure humano secundum quemadmodum
dum potest intelligi verbum Augustini
dicens quod iure diuino omnia sunt ius-
torum. Deo autem non subditus qui sub-
iectus non est dei vicario et eccle-
siastice potestati. Nullus ergo rex vel
temporalis princeps cuiuscumque conditionis
existat excipi potest si christianum se
fateri vult nomine et re quod etiam in tempo-
ralibus potestati supreme spirituali subiecti
debeat. Quia generaliter potestas tem-

poralis in quocumque inueniatur sub-
dita debeat esse iudicio spiritualis potestatis:
quia tali potestati subesse spiritualiter et
temporaliter de necessitate salutis
est. In cuius signum temporalis potestas etiam
legibus uti non debet nisi fuerint
per spirituales potestates approbate
quia leges quas restituit a diuinis le-
gibus discordare non debent: sed
eis a sacris canonibus subijci. Ita
sicut potestas subijcitur potestati:
ita et leges legibus debent esse subie-
cte propter quod conuenienter super-
ius dicebatur quod potestas spiritualis
erat forma potestatis temporalis eo
modo quo lux dicitur forma co-
loris: quia sicut color habet aliquid de
natura lucis: habet tamen ita lucem debilem quod
nisi superueniat lux exterior per que
formam non inhereret. sed virtualiter
non potest monere visum. Sic etiam ex si-
mili dici potest quod temporalis potestas ha-
bet aliquid de veritate potentie cuius
sit ex iure humano quia natura oritur. ta-
men imperfecta est et in formis: nisi for-
metur per spirituales. Iuxta dictum
Hugo de sancto victore dicens quod
sacerdotalis dignitas regalem po-
testatem non solum sacrat per benedi-
ctionem: sed etiam informat per insti-
tutionem. Per istam autem formationem
nihil aliud conuenientius intelligi
potest quam ratificatio et approbatio.
¶ Secunda via ad ostendendum hoc
idem sumitur ex ipsarum rerum tempo-
ralium onere quod dominus debet dare decimas

platis ecclesie in recognitiōez serui-
tutis dei a quo talia temporalia possidet
eo modo quo alii sunt tributarii ali-
cui dñi orōne eius q̄ tenent ab eo et
non solū ipsi principes: sed et subie-
cti principib⁹ talem censum solvere
tenent. Inā ptās spūalis non solum
principib⁹: sed etiā principū subdi-
tis in spūalibus et temporalibus preest.
Quia ergo oīa temporalia subdita sunt
ecclesie sup̄ q̄bus h̄z censum ānum
iure et mādato diuino sequitur q̄ oēs
cuiuscūq̄ p̄minentie existant qui
taliam temporalia possident etiā tēporali-
ter ei subijciant. vnde dicta est spi-
ritualis ptās regale sacerdotium:
q̄ summ⁹ pontifex sūmus rex est et
sacerdos: q̄ h̄z ptātem regalē et sa-
cerdotalem p̄ oīs potestātē dirigē-
di et ordinandi sacerdotes et reges
spūaliter et temporaliter. Immo maior ē
dignitas summi pontificis inquan-
tum rex est quam inquantum sacer-
dos: q̄ inquantum rex est h̄z iudicare
in spūalibus et regnū introducere:
et ex venienti in temporalibus. Et habz
rationē principij mouētis et digerē-
tis. In noīe sacerdotij inquantum hu-
iusmodi nomē importatur p̄sidentia
et p̄latio sicut in noīe regis sed ma-
gis q̄dam meditatio et quoddā mi-
nisteriū sacerdos dicitur medius
inter deū et pplm̄ propter q̄ oīa se-
cundūq̄ attenditur mediatio et cō-
uinctio hoīs ad deū sunt sacerdoti
pprij sicut offerre sacrificiū p̄ pec-

catis: orare pro populo: vota ppli
offerre: et hoc modo. Illa autē que i-
portant regimen et directōez attri-
buunt regi sicut iudicare corrigere
punire premiare et huiusmodi. quaz
potestātē regalē in temporalibus habet
sūmus pontifex a constantino ab-
solute loquēdo: vt quidā dicūt: sed
magis ab ipso xp̄o cuius est vicari-
us qui etiā maioris dignitatis cen-
seri d̄z inquantum fuit rex quā q̄ntū sa-
cerdos: quia sacerdos fuit inquan-
tum hō offerendo seipsum pro no-
stra recōciliatione: vt idem esset sa-
cerdos: quia sacerdos fuit inquan-
tū homo offerendo seipsum pro no-
stra recōciliatione: vt idem esset sa-
cerdos et sacrificiū. Sed rex fuit in-
quantum homo et inquantum dñs. Rex
ergo regū sūmus pontifex et in spi-
ritualib⁹ regere et iudicare h̄z licet
diuersimodi: vt superius diceba-
tur propter q̄ bñ cōmuniter dictū
est q̄ spūalis ptās ad temporalia dupli-
citer se extendit. Vno modo quan-
tū ad vsum pprie necessitatis: quia
dignū est: vt qui spūalia seminat et
temporalib⁹ metere possit. ¶ Et alio
modo quātū ad iudicium q̄ cuz de
spūalibus iudicet que potiora et su-
periora sunt pōt etiā de quibuscunq̄
tēporalib⁹ et quorūcunq̄ iudicare.
¶ Tertia ab vna oīdēdū hoc idē
sumitur ex cōi quasi cōdictione p̄i-
cipū qui huiusmodi tēporalib⁹ pre-
sunt. Quia cōiter loquēdo reges et

principes faciliter degerāt a bono regimine et efficiunt tyrāni sicut ex multis exemplis apparere posset: et in lege nature et in lege mosayca et etiā in populo xp̄iano vbi de multis p̄cipibus pauci veri reges inuenti sunt et multi tyrāni q̄ ex hoc videtur cōtingere: q̄ cum regibus magna potestas p̄cedat: oportet q̄ in eis sit magna virtus que in paucis inuenitur. Et ideo pauci regulariter et debite principantur: et q̄ plures indebite et tyrānice: p̄pter quod dñs in populo israeletico a principio nō instituit regē cum plena potestate: sed magis iudices et gubernatores ad eorū custodiam. S; regem videt̄ dedisse ad petitionē populi quasi indignat̄. Unde ait ad samuelē. Non abiecerūt te: sed me ne regnē super eos. Et q̄ talis facilis inclinatio ad tyrānidem vergit in dispendiū salutis non solum principantiū: sed etiā subditorū q̄ ex hoc tam principantes q̄ subditi sepe machinari coguntur ad ea que sunt salutis animarū et corporū p̄ria. De quibus malis regib⁹ qui proprie loquēdo reges dici non debent: q̄ male regendo nomē regis amittūt iuxta puerbium veterū. Rex eris si recte facias: si nō facis rex nō eris. Sic falsus denari⁹ nō dicitur dici denarius. Dulchre loq̄ Ricar. d̄ scō victore exponens illud apoc. i. princeps regnum terre. Sunt inquit q̄

dam regū qui summo principi adherere cōtemnunt qui acceptas ab illo potestates s̄m ipsū exercere nolunt qui in subditos seuiunt et eos deuorant: et q̄ supra se p̄ncipem habent qui erripuit in opes de manu fortior eius egenū et panperē a diripientibus eum minime pensant quos princeps regum ad exercitationē et purgationem electorū ad tēpus seuire permittit. Sed in tēporē retributōis eos de hac seuiicia grauius iudicabitur. Nam potestates potenter tormenta patiunt̄ et fortioribus fortior instat cruciatus. Re deant ergo tales reges sitamen reges ad cōscientiā: et quod super se principem habeant cui de actibus suis sint reddituri rōnem recognoscant qui sicut potestates potest conferre: sicut pōt et auferre. Baltheū enim regum dissoluit dñs et percussit fune reges eorū. Et quia xp̄us suā ecclesiam quā vsq̄ ad mortem dilexit et quā acquisiuit in sanguine suo ordinauit sicut magis salutis fidelium expedire videbat: voluit in ecclesia aliquam potestatem esse cuius timore ab exercenda tali tyrānide reges et principes coherceri possent. Hec autē potestas spiritalis suprema que eū dirigat et corrigit et aliquando destituit talē potestatem tēporalem: potestates s̄m se non dānat quia bona et necessaria est in ordine vniuersi et a deo or

ordinata: sed corrigit et dānat vtentē
tali potestate indebite. et hoc licite
et congrue fieri potest iuxta senten-
tiaz glo. super illud ad ro. Omnis
aia potestatis sublimioribus sub-
dita sit. dicentis q̄ noie potestatis
interdum accipitur ptās ipsa que
datur alicui a deo. Aliquādo ipse
homo habens ptātez. non ergo de-
struitur aut dānatur potestas ipsa
que bona est et ad bonū ordinata.
Sed destituitur habēs potestatez
cum vtitur ea indebite. ¶ Et si su-
per ista materia quātum ad princi-
palem conclusionē de ordine tēpo-
ralium ad spiritualia aliter a qui-
buscūq; inueniā notatū in fauorez
regū et principūz secularium veri-
tas tñ fm se imutabilis est: et ordo
sup hoc institutus et exp̄ssus a dño
nostro iesu xp̄o.

¶ Caplm. x. et vltimū in quo poni-
tur epistola cōstantini directa vni-
uersali ecclesie ex qua plura eui-
dentiora fiēt que i alijs capitulis
dicta s̄ unt.

Sicut supius dicebatur
regimē et impiū tpalez
nālem est de iure hūa-
no ē: qz ad hoc nā incli-
nat: et mediante institutōe humana
p̄ficitur: et ideo apud oēs et in oī tpe
fuit: qz illud qd nāē est cōe ē oibus
pticipantib⁹ illā naturāz. Ita qz sic
hō nāliter inclinat ad socialem vi-
tā. ita nāliter inclinatur ad politi-

cam: et ad hoc vt in multitudine et
sub debito regimine viuat. Immo
tanto magis hō inclinat ad regnūz
qz ad ciuitatē quanto bonū regni p-
fectius est quā sit bonum ciuitatis
Ciuitas enī non est aliud s̄z qd phi-
ponunt: nisi quodam paruum regi-
men et regnum non est aliud, quam
quedā magna ciuitas. vnde et anti-
quitus singule ciuitates regem ha-
bebebant: et per cōsequēs regna di-
cebant. Quā inclinationem aspici-
mus et in brutis aialib⁹ que sūt gre-
galia et socialia in quib⁹ ex ipso in-
stictu nature quodā regimen inue-
nit. vnde et in apibus vn⁹ est rex q
huiusmodi pullos: apum regni etiā
dirigit: et grues vnā sequūtur secū-
dum qd ponit phus in libro de aia-
libus. Multo ergo magis i homi-
nibus hoc nō inueniet quib⁹ magis
propriū est in societate viuere quā
cuilibet aiali. Et qz opus nature ē
opus dei: ideo tale impiū tēporale
a deo dicit esse: cuius tpalis impij
monarchiā tēpore beati Siluestri
sūmi pontificis: tenebat serenissim⁹
pnceps Flavius, cōstantinus: et po-
test rōnabiliter dici qz iuste eo mo-
do quo iustū dñiuz apud infideles
inueniri pōt. Quia licet regnū ro-
manorum a principio p violentias
et latrocinia incepit, cōsequenter ta-
men ppter bonum regimen ipsius
imperij cōmuniter omnib⁹ gentib⁹
factū est gratum: vt voluntarie bu-

q̄ ciuitas q̄ regnū

mano imperio se subijceret: et per consequens factum est iustum et legitimum
sed non per omnem modum propter defectum fidei christiane et falsorum
deorum cultum. Iuste ergo dici potest
quod tenebat imperium. tum quod illud tenebat
ex condictione et consensu gentium.
tum etiam quia tali adepto imperio legitime
utebatur: sicut apparet in chronicis in quibus
referuntur gesta principum romanorum. Ille ergo iure
humano quo dicitur imperator clare memorie
tenebat: imperium: poterat beato Silvestro et
suis successoribus imperium concedere dignitatem
sic et concessit: ut apparet epistola directa
uniuersali ecclesie cuius tenor talis est.

In nomine sancte et in diuine trinitatis patris
et filii et spiritus sancti. Imperator cesar flavius constantinus
in christo iesu imo ex eodem sancte trinitatis
saluatori domino deo nostro fidelis: mansuetus: maximus: beneficus:
goticus: firmaticus: germanicus: britanicus: vnicus: pius: felix: victor: ac
triumphator: spiritus augustus: sanctissimo ac
beatissimo patri patrum silvestro urbis
rome episcopo et pape: atque omnibus eius successoribus
in sede beati petri usque in fine seculi
cessuris pontificibus necnon et omnibus reuerentissimis et
deo amabilibus catholicis episcopis eidem sacrosancte ecclesie
romane per hanc nostram imperialem constitutionem

subiectis in vniuerso orbe terrarum
nunc et in posteris cunctis et retro temporibus
constitutis. Gratia: pax: caritas: gaudium: longanimitas: misericordia
a deo patre omnipotente: et iesu christo filio eius et spiritu sancto cum
omnibus vobis. Postquam docente beato
silvestro tertia inuersione vnda salutis purificatum et ab omni
prelo squalore mundatum beneficiis beatissimorum Petri et Pauli
apostolorum agnouit. utile iudicavi vna cum omnibus
satrapis et vniuerso senatu obtinatis etiam et cuncto populo
romano glorie imperii subiacti: ut sicut in terris vicarius filii dei esse
videtur constitutus etiam et pontifex qui ipsius principis apostolorum
gerunt vices principatus: potestate amplius quam terrena imperialis
nostra serenitas mansuetudo habere videtur concessa a nobis
nostroque imperio obtineant. Eligentes nobis ipsum principem
apostolorum vel eius vicarios firmatos apud deum esse patronos.
Et sicut nostra est imperialis terrena potentia eius sciam
romanam ecclesiam decreuimus venerant honorare: et amplius quam
nostrum imperium et terrenum tronum sedem sacratissimam
beati petri gloriose et exaltare tribuentes ei potestate et glorie
dignitatem atque vigorem honorificentiam imperialem. Atque
decernentes vbi principatus sanciamus teneat causa
super quattuor precipuas sedes scilicet

antiochenam alexādrinam cōstā
tinopolitanā ⁊ yerosolimitanā: q̄z
etiā super oēs in vniuerso orbe ter
rarū dei ecclias. Et pontifex qui p
tpe ipsius sacro sancte romane ec
clesie extiterit celsior ⁊ pnceps cū
ctis sacerdotibus totius mūdi exi
stat ⁊ eius iudicio queqz ad cultuz
dei vel fidei xp̄anorum stabilitatē
procurādam fuerint disponantur.
Iustum quippe ē: vt ibi lex sancta
caput teneat pncipat⁹. vbi sancta
rū leguz institutor saluator noster
btm̄ petrum aplatus obtinere pre
cepit cathedrā. vbi ⁊ crucis pati
bulum sustinens btē mortis sum
psit poculum: suisqz magistri ⁊ dñi
imitatio apparuit: ⁊ ibi gentes p
xp̄i nois confessione colla flectant
vbi earū btūs paulus apls p xp̄o
extenso martyrio coronat⁹ ē. Illic
vsqz in finem querant doctozē vbi
scm̄ doctoris gescit corpus. Et ibi
pni ac humiliati celestis regis dei
saluatoris nostri iesu xp̄i famulen
tur officio: vbi superbi terreni re
ges seruibāt imperio. Inter ea no
scere volumus oēm pplm̄ vniuer
sarum gentiū ac nationū per totuz
orbem terrarū cōstruxisse intra pa
latium nrm̄ lateranēse eidem salua
tori nro dño deo iesu xp̄o ecclesiaz
ac fundamentis cū baptisterio. Et
duodecim nos sciatis de eius fun
damentis sm̄ numeruz duodecim
aploz copinos terre bonustatos

proprijs asportasse humeris. Quā
sacro sanctā romanā ecclesiam: ca
put ⁊ vrticem motiū oīum eccle
siarū vniuerso orbe terrarū coli: di
ci venerari ⁊ predicari sentimus: si
cut per alma nra impialia decreta
statuimus. Cōstruxim⁹ itaqz eccle
sias beatoz petri ⁊ pauli primoz:
quas argento ⁊ auro locupletiu
mus vbi ⁊ sacratissima eozū corpo
ra cū magno honore recondentes
techas ipsorū ex electro cui nulla
pualent elementoz. Construxim⁹
⁊ crucem ex auro purissimo ⁊ gem
mis p̄ciosis per singlas eoz teclas
posuim⁹ ⁊ clavis aures texuimus
Quibus procōcinatiōe luminario
rum possessiones ⁊ pdia cōtulimus
⁊ rebus diuersis eas ditauim⁹. Et
per nostras impialium iussionū sa
cras litteras tāi oriente q̄ i occidē
te: vel etiaz septētrionalia plaga ⁊
meridiana: uidelz in india Bretia
Asia: Tratia: Africa: Italia: diuē
sis insulis nostrā largitatē concessi
mus. Ea pr̄sus rōne: vt per man⁹
beatissimi patris nostri Siluestri
pontificis successorū q̄ eius oīa di
sponat. Gaudeat enim vna nobis
cum oīs populus ⁊ gentiū natiōes
in vniuerso orbe terrarū exhortan
tes oēs: vt deo nro ⁊ saluatori xp̄o
in mēsas vna nobiscū referat⁹ gr̄as
Qm̄ ipse dñs in celis desup ⁊ i ter
ra deorsum q̄ nos p suos aplos vi
sitas scm̄ baptismatis sacm̄ p̄cipe

et corpus sanitate dignos effecit.
Pro quo procedim⁹ ipsis sanctis
apostolis dominis meis beatissimis petro
et paulo et per eos etiam beatus Silue-
stro patri nostro summo pontifici: et vni-
uersis romae pape: et omnibus eius suc-
cessoribus pontificibus qui usque in fi-
nem mundi in sede beati Petri erunt
sessuri: atque de presenti procedim⁹ palati-
um imperii nostri lateranense quod omnibus
in toto orbe terrarum prefertur atque
precellit palatijs. Deinde dyadema
vix corona capitis nostri similis quam frigiū.
necnon et super humerale: vix lorū qui
impiale circumdare assolet collū. ve-
rum etiam et clamidem purpuream: atque
tunicam coccineam et omnia imperialia in-
dumenta: seu etiam dignitatem imperialium
presidentium equitum conferentes: Etiam
et imperialia scripta sive et cuncta atque si-
gna baltheum et diuersa ornamenta
imperialia: et omnia processionez imperialis
culminis et glorie prestantis nostre. viris
enim reuerentissimis clericis in di-
uersis ordinibus eidem sacrosancte
romane ecclesie seruientibus illud cul-
men singularitatem potentiam et pre-
cellentiam habere. Sancimus cuius am-
plissimus noster senatus videlicet glo-
ria adornari. id est patricios atque consu-
les effici: necnon et ceteris dignitati-
bus imperialibus eos promulgantes de-
corari. Et sicut impialem militiam
ita et clericis sancte romane ecclesie
ornari decernimus. Et quemadmodum
imperialis potentia diuersis cubicula

riorum nempe et hostiariorum: atque omnium
excubiorum ornatum pulchritudini-
bus. ita et sanctam romanam ecclesiam de-
corari volumus: et ut amplissimum
decus pontificale prefulgeat decer-
nimus. Et hoc ut clerici sancte roma-
ne ecclesie manipulis et linteaminibus.
id est candidissimo colore eorum
equos decorari: et ita equitari. Et sic
noster senatus calciametis vti cum vdo-
nibus. id est candido linteamine illustra-
ri: ut sicut celestia ad laudem dei de-
corant. Pre omnibus autem licentiam tri-
buentes ipsi sanctissimo presuli patri silue-
stro vrbis romane episcopo et pape: et om-
nibus qui post eum in successum perpetuis
temporibus aduenerint beatissimis pontifici-
bus qui honore et gloria dei nostri: et in
eadem magnam ecclesiam catholicam et
aplicam ex nostro indito quemadmodum
placatur pro pro clero clericare volue-
rit et in numero religiosorum clericorum
connumerare nullum ex omnibus presumen-
tes superbe agere. Decreuimus itaque
et hoc ut idem venerabilis pater noster
silvester summus pontifex vel omnes eius
successores pontifices: dyadema vix
coronam quam ex capite nostro illi processi-
mus et auro purissimo et gemis pre-
ciosis vti debeant: et eorum capiti ad
laudem dei pro honore beati Petri ge-
stare. Ipse vero beatissimus papa:
super coronam clericalem quam gerit ad
gloriam beati petri omnino ex auro non
est passus vti coronam. Frigiū vero
candido nitore splendidum resurre

ctionem dñi eam designans eo sa-
cratissimi vertici manibus nras i-
posuimus. Et tenentes frenū equi
eius reuerētia beati petri sutoris
officiū illi exhibuimus. Statuen-
tes eodem frigio oēs eius successo-
res singulariter vti in pcessionib⁹
ad imitationē impij nostri. vnde ut
nō pontificalis apex vilescat s; ma-
gis āpliusq; terreni impij dignitas
z glorie potētia decorē. Et palati-
um nostrū vt prelatuz est rome vr-
bis z oēs ytalie seu occidentalium
regionū puincias loca z ciuitates
sepefato btissimo pontifici pñi nro
Siluestro vli pape pcedētes atq;
relinquētes vel successorū ipsi⁹ pon-
tificū potestati z ditioni firma im-
periali censura p hanc nram diua-
lem sacrā z pragmaticū constitutū
deplemus disponēdum ac iure scē
ecclesie pmanendū. Vnde cōgrue
p̄peximus nostruz imperium z re-
gni potestatem orientalibus trans-
ferri ac transmulari regionibus z
impizantie prouincie in optimo lo-
co nomini nostro ciuitatem edifica-
ri: z nostrū illic constitui imperiū.
Quoniā vbi principatus sacerdo-
tum z christiane religionis caput
ab imperatore celesti constitutum
est: iustum non est: vt illic impera-
tor terrenus hēat potestates. Hec
omnia vero per hanc nostram im-
perialem sacram z imperialia di-

ualia decreta statuimus atq; con-
firmauimus vsq; in finem mundi il-
libata z i cōcussa permanenda: de-
creuimus. Vnde coram deo viuo
qui nos regere precepit z coraz ter-
ribili eius iudicio obtestamur per
hoc nostrum imperiale constitutū
omnes nostros successores impe-
ratores vel cunctos obtimates sa-
trapas etiam amplissimum senatū
vniuersum populum in toto orbe
terrarum: nec non in posterū cun-
ctis retro temporibus imperio no-
stro subiacentem nulli eorum quo-
quo modo littere hec que a nobis
imperiali sacratioe sacro sancte ro-
mane ecclesie vel eius omnib⁹ pon-
tificibus: concessa sunt refraga-
re atq; confrigere vel in quequaz
conuelli. Si quis autem q; nos de-
creuimus intemeratoz aut contem-
ptoz extiterit eternis cōdemnatio-
nibus subiaceat in nodatus z san-
ctos dei pncipes apostolorum pe-
trum z pauluz sibi in pñti z futura
vita sentiat p̄rios: atq; in inferiori
p̄demnatus cū diabolo z oibus de-
ficiat impijs. Huius nō imperialis
nri decreti pprijs manib⁹ roboran-
tes sup venerandū corpus bti pn-
cipis aploz possuim⁹: vtiq; eidem
dei aplo spondentes nos cūcta in-
uiolabiliter cōseruare z cūctis no-
stris successorib⁹ impatoribus con-
seruanda mandatis reliq. Beatissi

²¹
mo pater nro Siluestro sumo pon
tifici z vniuersali pape eiusqz p eu
cunctis successoribz potificibz dno
deo z saluatore iesu xpo annuente
tradim pheniter atqz feliciter pos
sidenda z subscriptio imperialis: di
uinitas vobis conseruet p multos
anos scissimi btrissimi patres. Datu
rome sb die kale. april. dno nostro
flauio costantino augusto quarto z
gallicano clarissimis iuris psulibz

Finis.

Explicit Opusculum de ptate ec
clesiastica cotinens tractat

duos Impressuz Lau

rini p Nicolauz de

bndictis z Jaco

binu suigu de

scō germano

M. cccc.

xciiij. die

x. Ma,

bua,

rij.

